SUMARI DEL CONTINGUT

Els dibuixos d'Iñaki Alday i Margarita Jover 2

El proceso del dibujo
(per Andrés Perea) 2

Acerca del dibujo
(per Margarita Jover) 3

4 projectes 16

LES RAONS DEL DIBUIX TÈCNIC

2

Catàleg de l'exposició de dibuixos dels arquitectes Iñaki Alday i Margarita Jover, celebrada a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès a Sant Cugat del Vallès

Octubre de 2005

Disseny de l'exposició:
Paco Martínez Mindeguía, Isabel Crespo Cabillo i Joan Font Comas

Preu d'aquest exemplar 2 euros

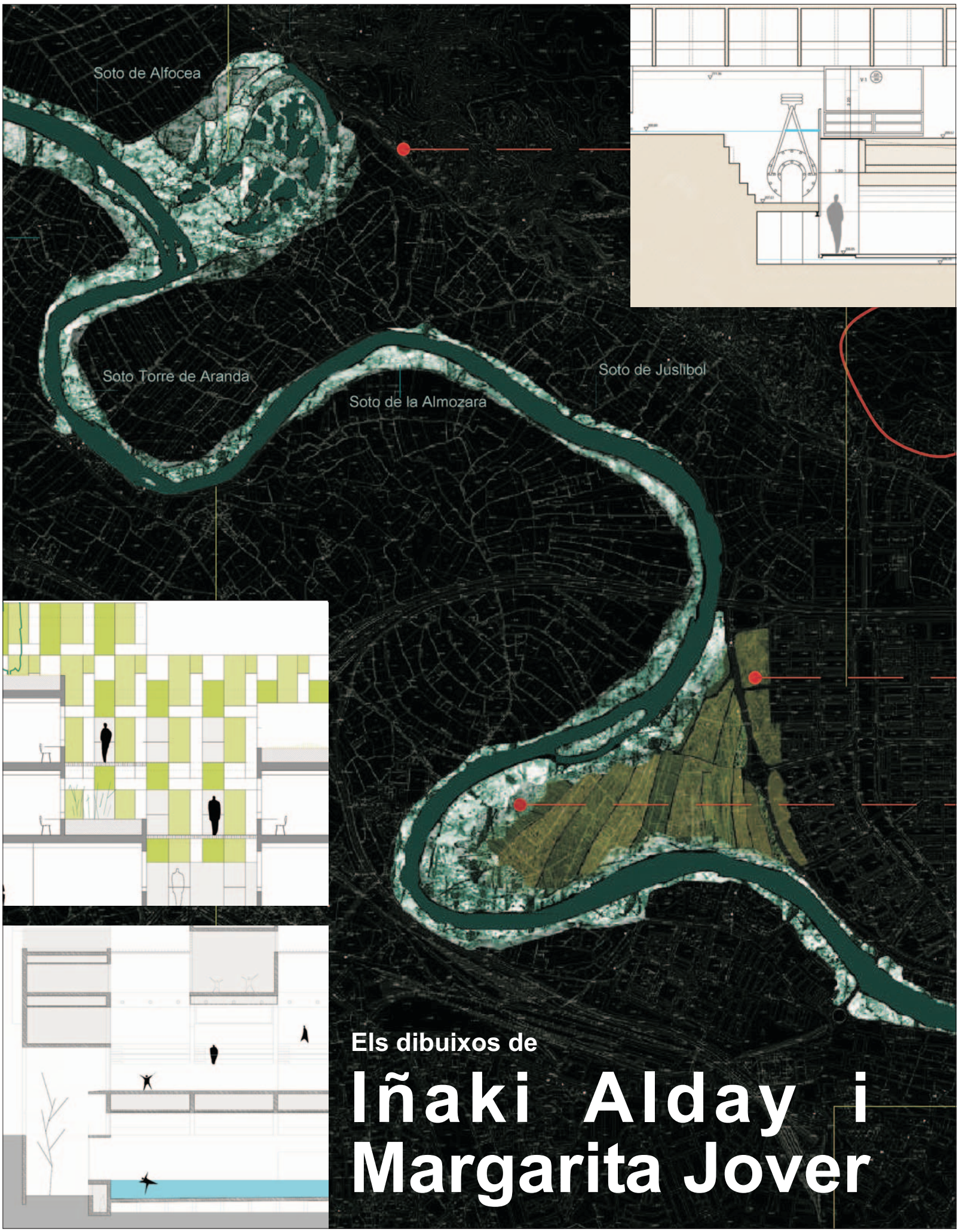

Els dibuixos de

Iñaki Alday i Margarita Jover

ELS DIBUIXOS D'IÑAKI ALDAY I MARGARITA JOVER

Tradicionalment s'ha entès com a dibuix tècnic una representació gràfica, completa, clara i precisa d'un objecte o un edifici. Era el dibuix amb què l'arquitecte donava les instruccions per construir allò que havia projectat. Per tant, portava cotes, superfícies, informació dels materials, quadres, llegendes, textos,... i es feia amb regle i compàs. Era un dibuix de línia, excepcionalment amb colors, i no tenia diferenciació de plans ni ombres. El qualificatiu de tècnic el diferenciava de l'artístic. A diferencia del primer aquest no tenia perquè adaptar-se a cap normativa. Utilitzava els colors, les ombres i els contrastos per tal de influir en la percepció i la imaginació dels observadors. Es feia generalment a mà i requeria sensibilitat per fer-lo, no tan sols coneixement. L'arquitecte feia ús d'aquests dos tipus en funció de l'objectiu del dibuix, reservant generalment el caràcter artístic per a les perspectives o algun plànol de presentació. En funció de l'estructura interna del despatx, podia ser que a fer cap d'aquests dibuixos i els encarregués a especialistes diferents, segons la importància de la presentació.

Avui aquesta diferenciació entre tècnic i artístic és més difícil de mantenir en els mateixos termes, ja que el que anomenem tècnic ja no està sempre exempt de valoracions expressives i l'equivalent a l'antic concepte d'artístic ha deixat de ser manual i s'ha fusionat amb tècniques i mitjans informàtics. L'exemple més evident d'aquest canvi, encara que no l'únic, el donen els dibuixos que l'arquitecte fa per competir amb altres arquitectes i aconseguir l'encàrrec d'un projecte. En aquests casos l'arquitecte fa ús de tots els recursos que pot treure del mitjà gràfic. Aquest dibuix té les qualitats tècniques que fan que la seva proposta sigui creïble, que sembli basada en un coneixement sòlid, però té també altres qualitats que, en un sentit més ampli, són en el propi concepte del dibuix. En aquests dibuixos l'arquitecte primer ha de decidir què explica: com administra el limitat espai del que disposa per a dir el millor de la seva proposta o allò que millor pot influir en la decisió del jurat. L'arquitecte, a més, ha de saber controlar els mitjans gràfics de què disposa, traient-ne tot allò que d'ells pot aprofitar per fer que tot això s'entengui correctament: tal com ell vol o ho ha pensat. Finalment, l'arquitecte ha de poder construir un discurs, amb els plafons o làmines disponibles, que, "llegits" en l'ordre correcte, expliquin la seva proposta, captin l'interès del membres del jurat, els convencin d'allò que és més difícil d'explicar, els captivin i, fins i tot, els facin creure en la capacitat de l'arquitecte per fer allò que no ha mostrat i tot allò que queda per fer. Si es fa bé, tot això fa necessari tenir idees clares, coneixements i sensibilitat.

En aquesta situació, potser ha deixat de ser útil la distinció entre tècnic i artístic i cal tornar a l'arrel del

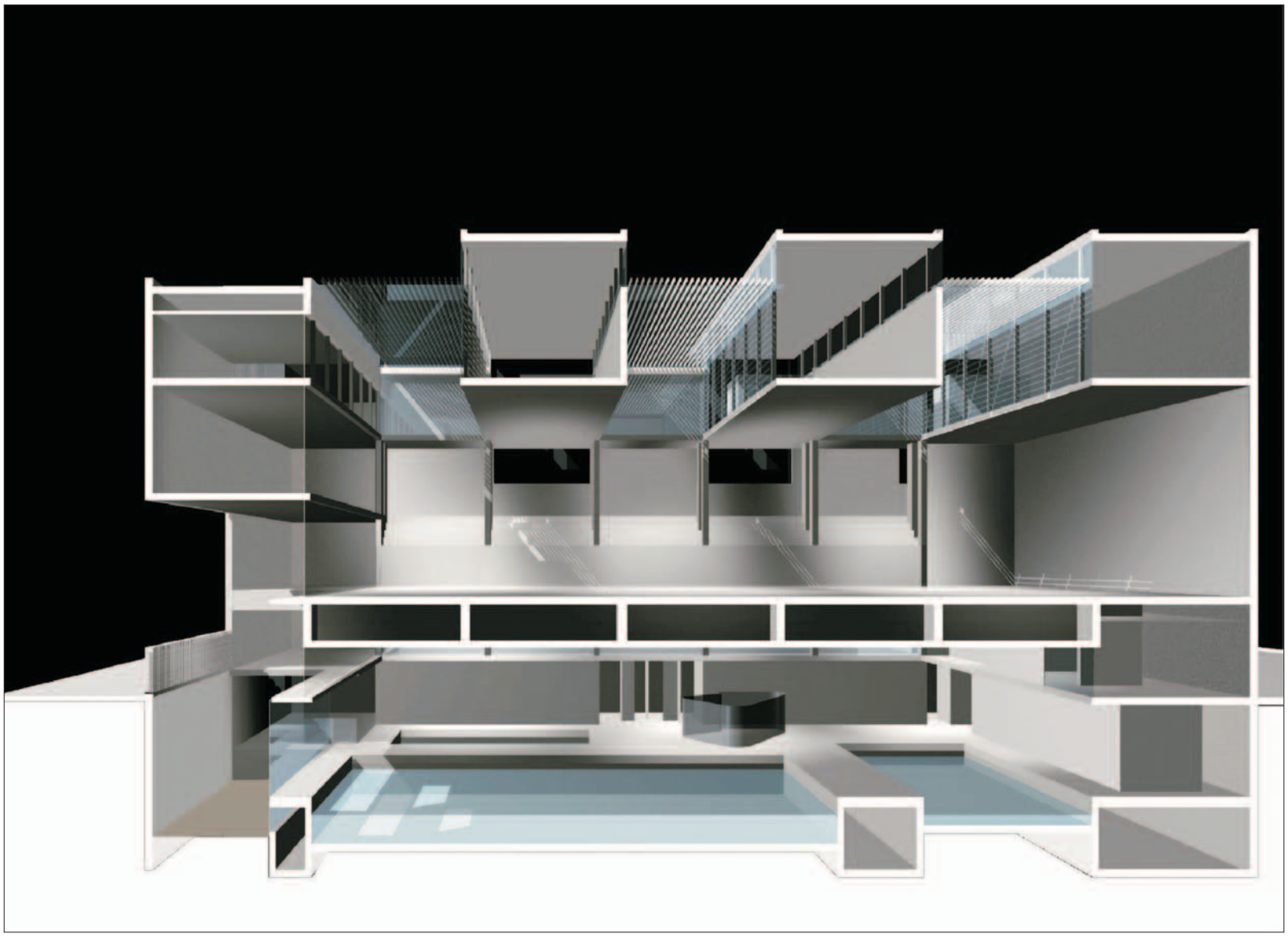

EL PROCESO DEL DIBUJO

Per Andrés Perea

Andrés Perea, professor de projectes de la ETSAM, ha estat membre de diversos tribunals de concursos d'arquitectura i coneix la feina d'Alday i Jover. Li hem demanat que aporti a aquest número una reflexió crítica centrada en els aspectes que tenen a veure amb el dibuix d'aquests arquitectes. Aquesta reflexió personal l'ha feta a la vista de dibuixos dels quatre projectes que recull aquesta exposició, corresponents a totes les fases del procés del projecte. De manera que comença per fer una anàlisi dels dibuixos inicials de tampteig de primeres idees, parla després dels dibuixos tècnics de projecte bàsic i acaba parlant dels dibuixos que corresponen al projecte d'execució.

Los gráficos iniciáticos para el concurso del Parque Metropolitano del Agua en Zaragoza son ejemplos del registro de la acción preconsciente en la exploración creativa. Carecen de escala evidente y sólo en su lectura secuencial (imatge 3 de la pàgina 2 i 5 de la pàgina 4) desvelan las decisiones sobre un proceso interactivo en el que el propio trabajo gráfico dirige esas decisiones.

La imagen 9 de la pàgina 15 ejemplariza lo dicho respecto del carácter críptico de la exploración para otros que no sean los autores.

Hoy, ya desarrollado el trabajo del Parque, somos capaces de recuperar la "intensidad" emocional y evocadora de todos ellos. La propuesta final para el concurso (imágenes 1 y 2 de las páginas 6 y 7) confirman el poderoso contenido propositivo que genera la ceremonia proyectual inicial registrada en los referidos dibujos.

En los dibujos correspondientes al inicio del proyecto para Androna (imatgen de la página 16), el registro

segueix a la pàgina 8

propi concepte del dibuix, com a eina de coneixement, representació i comunicació. Un dibuix que canvia en funció del que es vol dir, de a qui es diu i dels mitjans amb què tot això es fa.

Els dibuixos dels arquitectes Iñaki Alday i Margarita Jover, que es mostren en aquesta exposició, són un exemple del canvi produït en la concepció clàssica del dibuix tècnic. Si el projecte de "Las Delicias" pot entendre's com l'estricta descripció de la forma, d'acord amb els criteris plantejats en els inicis del segle XIX, en el projecte d'Utebo comencen a introduir-se valoracions retòriques, que continuen en el de la Gran Via de Barcelona. Retòriques en el sentit que pretenen fer veure i entendre, cosa que és diferent a descriure o informar. És il·lustratiu comprovar com els dibuixos del projecte bàsic i executiu de "Las Delicias", i els de l'avantprojecte de la residència de Barcelona, adopten l'aspecte del que s'ha entès tradicionalment com a tècnic, amb una "fredor" i inexpressivitat potser excessiva. Comparar tots aquest dibuixos inicials amb els del projecte per al "Parque Metropolitano del Agua", de Saragosa, permet detectar que s'ha donat un pas conceptual important, no ja per l'estricta qualitat gràfica sinó per la seva concepció o resolució. Aquí sembla que la necessitat empeny els arquitectes a fer-ho servir tot: imatges, colors, contrastos, grafismes, superposicions, dibuixos a mà... Tot un desplegament de recursos que segur va ajudarz a que guanyessin el concurs.

Els dibuixos del concurs del polisportiu de "Las Delicias"són un exemple de com descriure correctament un edifici. D'acord amb els criteris clàssics de Duran i de tota la tradició acadèmica, utilitzen les diferenciacions per entendre què està seccionat i què no, així com per entendre quines parts del terra són

segueix a la pàgina 4

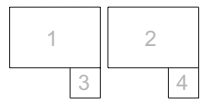

1 Secció fugada i renderitzada de les piscines i poliesportiu "Las Delicias", de Saragossa, dibuix del concurs.
2 La mateixa secció anterior, en projecció ortogonal. Cal advertir que, malgrat que la comprensió de l'espai és més fàcil en el dibuix 1, en aquest, la diferenciació dels espais tancats permet que la descripció dels espais buits sigui més expressiva, d'acord amb la idea matriu del projecte: un volum exteriorment massís però buit interiorment. L'interès d'aquestes diferenciacions és més evident si es compara aquest dibuix amb el 2 de la pàgina 11, de la fase executiva d'aquest mateix projecte.
3 Dibuixos de treball del parc.
4 Textura del formigó amb encofrat de canys de l'edifici de Utebo.

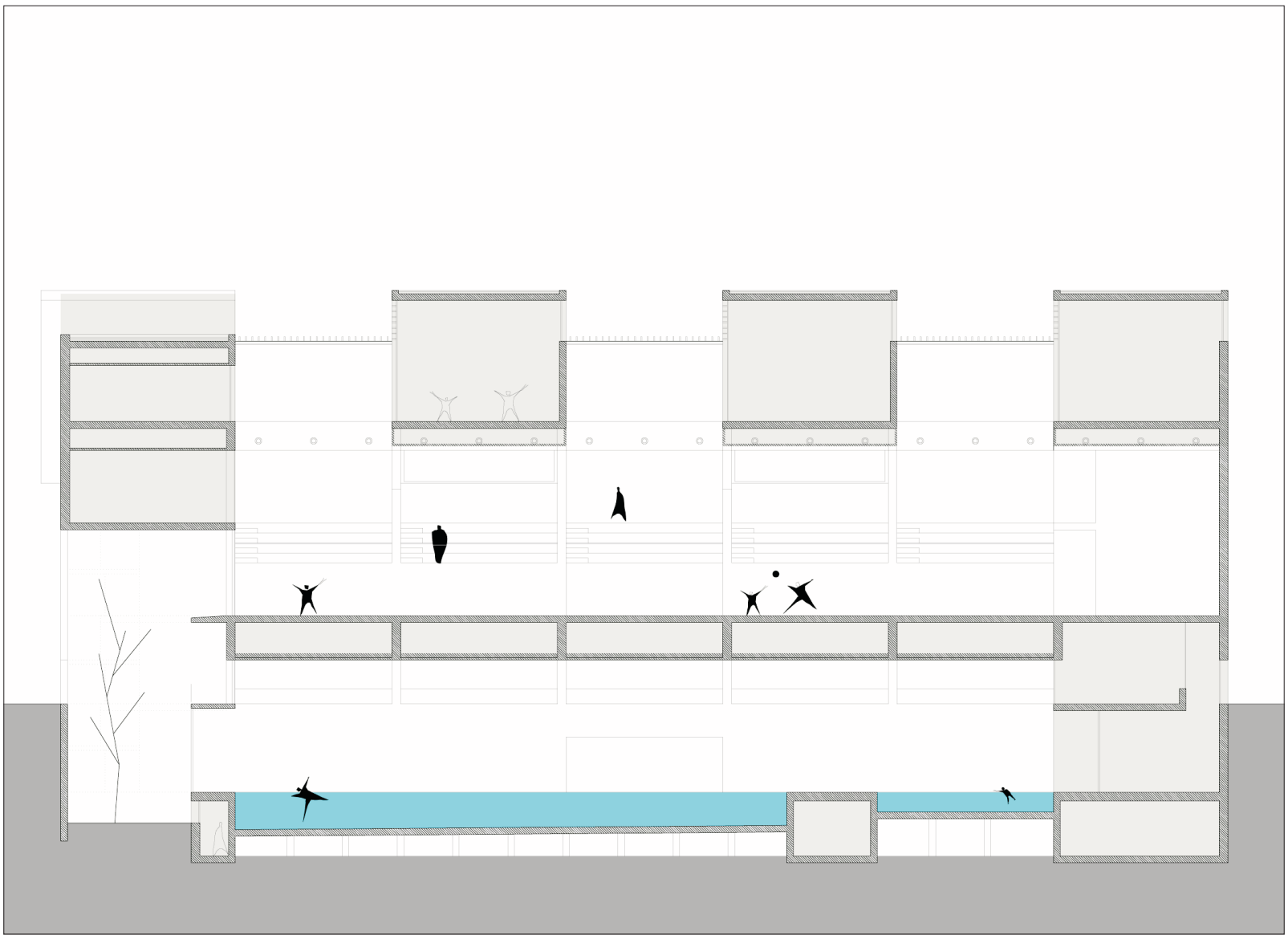

ACERCA DEL DIBUJO

Per Margarita Jover

"*En una línea el mundo se une, con una línea el mundo se divide. Dibujar es hermoso y tremendo*"; Eduardo Chillida, *Preguntas*, 1994.

Intentar esbrinar què és el dibuix per a nosaltres, escriure sobre el dibuix com a mitjà d'expressió de l'arquitectura que mirem de fer, el dibuix com a llenguatge, el dibuix com a recerca o com a rastreig intuïtiu, el dibuix com a metàfora del projecte construït o el dibuix com a definició geomètrica.

A més de definir clarament l'arquitectura per a ser construïda, els dibuixos d'ordinador pretenen, com els dibuixos manuals, reflectir només parcialment, la realitat, evocar-la. Ens sembla que, davant la realitat, el dibuix només té dues dimensions i és potser per això que aquest necessita menys reflex de la realitat per donar-ne la noció. És probable que d'aquí vingui la sensació de saturació que donen els "renders", quan els mires, ja que donen massa càrrega de realitat per a dues dimensions. El que pretenem quan dibuixem és donar graus de indefinició (graus d'incertesa, d'incògnita) per a una més gran precisió en la percepció del dibuix com a metàfora de l'obra construïda.

1. En el projecte del concurs del Molí d'Utebo que aborda la transformació de les ruïnes d'un antic molí en un centre cultural per a una població saragossana de la vall de l'Ebre, un dels temes d'aquest projecte és la materialitat front a la immaterialitat. Davant la matèria, el formigó tintat de color no uniforme, davant la imperfecció de l'encofrat de canyís, davant la variació de la textura resultant en front de la llum del sol al llarg del dia, davant d'aquest magma caòtic, arbitrari, ple de matisos i de vida, també hi ha el pol oposat: la precisió de la geometria, una volumetria d'arestes, la voluntat d'enrasar alguns plans, l'abstracció dels forats

segueix a la pàgina 12

... ELS DIBUIXOS D'IÑAKY ALDAY I MARGARITA JOVER

Ve de la pàgina 3

trepitjables i quines són projeccions dels nivells inferiors. És evident que la lectura de les plantes baixa, primera o segona és més fàcil d'aquesta manera i el mateix que passa a les seccions. La secció en perspectiva d'aquest projecte segueix també els estàndards clàssics, deixant blanques les parts seccionades i ombrejant l'interior. Seguint un raonament que concorda amb aquesta ortodòxia clàssica, la il·luminació de l'interior es fa sense introduir valoracions retòriques i, d'aquesta manera, no s'aprofita per donar a entendre la llum que ha d'entrar a la pista del primer pis, per les claraboies, o a la piscina, per la gran obertura de la planta baixa. Una diferenciació que, si s'hagués fet, hauria reforçat la idea del gran volum de formigó que conté un ampli espai buit interior. Una millor lectura en aquest sentit potser és la que es fa a la secció 3, amb l'enfosquiment de les parts tancades que contrasten amb els espais blancs de la piscina i la pista polisportiva, suggerint la idea de la gran caixa buida que hi ha darrera de la proposta.

En canvi, els dibuixos del Centre Cultural "El Molino", a Utebo, plantegen una ambigüitat que és interessant de considerar. L'edifici és un volum prismàtic, simple, tancat i dur; sense elements que suavitzin el seu contorn. Aquesta força del volum s'hauria de reflectir, potser, amb un farcit negre de les parets seccionades, que reforcés la duresa del volum exterior. En canvi les parets apareixen farcides amb un tramat ocre, suau. I el mateix passa a les seccions, on aquest farciment s'estén als edificis de l'entorn. Aquesta ambigüitat es resol en la construcció de l'edifici, en veure el formigó tenyit de color ocre i amb una textura exterior que no està feta amb planxes llises, sinó amb un encofrat de canyes, que dóna un aspecte quasi manual, imperfecte, a la superfície. Una irregularitat que contrasta amb la rigidesa dels volums i que recorda la construcció tradicional de fang i palla, un component natural que contrasta amb l'abstracció de la geometria. És aquesta ambigüitat a la que fa referència el farciment marró de la secció i a la que de fet al·ludeix la imatge del políedre d'Oteiza que apareix en una de les làmines del concurs (imatge 5 de la pàgina 9). Com si es volgués evitar explicar aquest acabat a l'alçat o evitar el problema de la seva representació, el arquitectes mostren com a substitució la imatge del volum d'Oteiza.

El projecte de la residència per a disminuïts psíquics i centre de dia, de la Gran Via de Barcelona, és un edifici relativament petit, de tres plantes d'alçada, situat entre les mitgeres d'uns altres dos de 9 i 10 plantes. Un edifici que es tanca expressivament al carrer i s'obre cap a un pati interior esglaonat, que es va fent gran a les plantes superiors i que s'enjardina en els diferents terrasses. Veient els dibuixos del concurs s'entén clarament això per l'ús del color en aquest pati, tant a les plantes com a les seccions. No

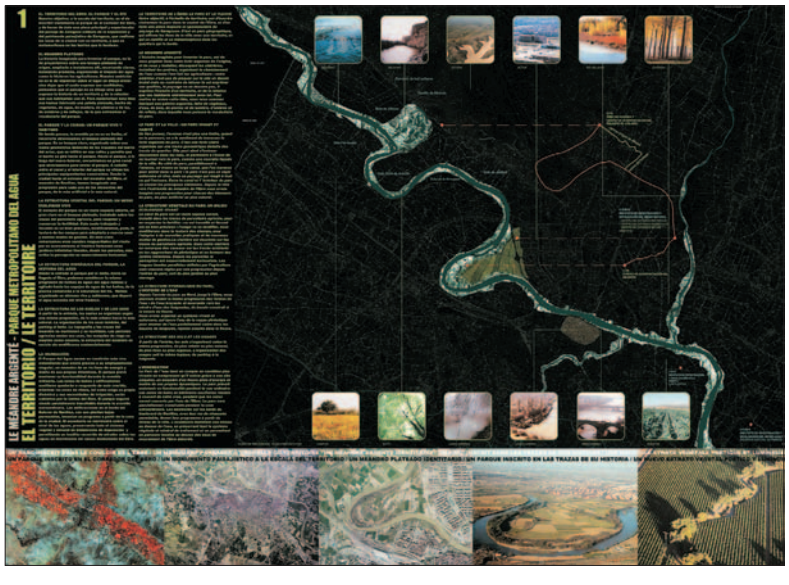

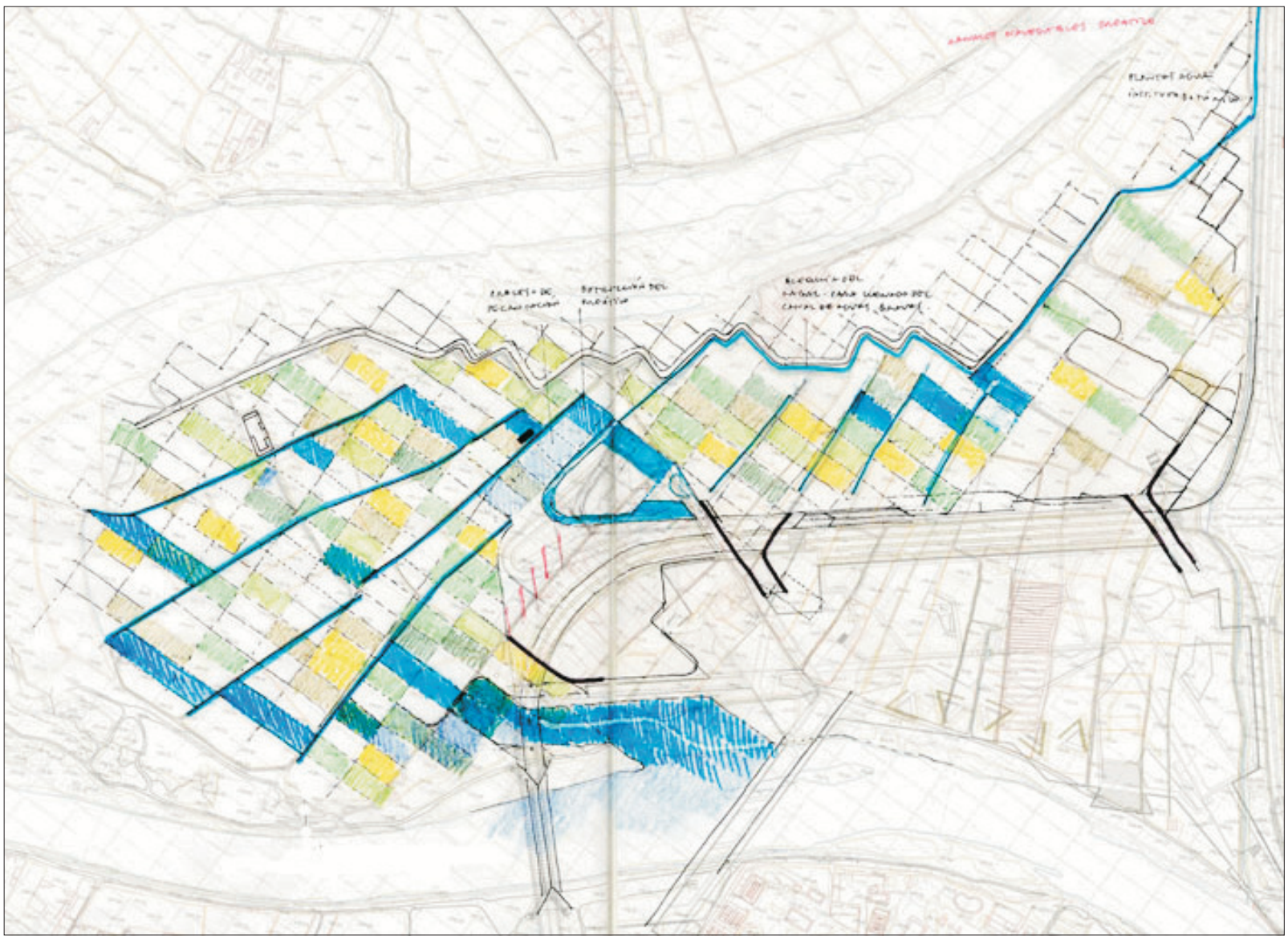

es va mostrar cap dibuix de la façana exterior, de la que tan sols s'inclou una foto de la maqueta. L'únic alçat és el del pati, amb una composició i cromatisme que fan entendre que aquesta és la part important del projecte. A les plantes, les seccions es diferencien amb un gris fosc i el terra trepitjable amb un gris més clar que accentua la importància del verd del jardí i el blanc del buit del pati. És curiós veure que la vegetació d'aquests jardins es representa amb un grafisme irregular, imprecís: "tou" si es compara amb la ortogonalitat de la planta i l'esquematisme de l'escala a 1/200.

Possiblement són els dibuixos del concurs del Parque Metropolitano del Agua, els que justificarien, ells sols, aquesta exposició. Mostren la solidesa del seu plantejament gràfic: el punt al que ha arribat una evolució que conserva rastres dels seus dibuixos anteriors però que finalment s'allibera de les ortodòxies clàssiques davant de la necessitat d'explicar un projecte complex i extens. Les quatre làmines d'aquest concurs mostren com s'equilibra l'ordre expositiu, d'una composició quasi cartesiana, amb la tendresa de l'exposició i la acumulació de referències, imatges i fragments. El repte que pretenen superar aquests dibuixos es pot entendre en un fragment de la memòria de la proposta: "contràriament a la arquitectura, el paisatge no es dibuixa, expressa la historia d'un territori i de la relació que els seus habitants mantenen amb ell". Certament, el paisatge no es dibuixa però ells aconsegueixen suggerir la idea que d'ell en tenen amb recursos gràfics, a partir de referències o rastres d'activitats pretèrites, imaginant la historia com era o podia haver estat.

El títol del projecte, "Le méandre argenté", fa referència a les fulles platejades dels arbres que s'acosten a la

segueix a la pàgina 6

1	2	3	4
5		6	

1 Làmina 1 per al concurs del "Méandre argenté", el parc metropolità de l'aigua, de la Expo 2008
2 Làmina 2 del mateix concurs
3 Làmina 3 del mateix concurs
4 Làmina 4 del mateix concurs
5 Dibuix de treball de la planta del concurs. La quadrícula és semblant a la composició de la façana interior del projecte de la residència a Barcelona.
6 Planta final del parc, tal com es va presentar. El color blau reforça el protagonisme del riu i l'àrea grissa fa referència a l'arbreda "platejada" de la riva que es recupera i de la que deriva el lema del concurs

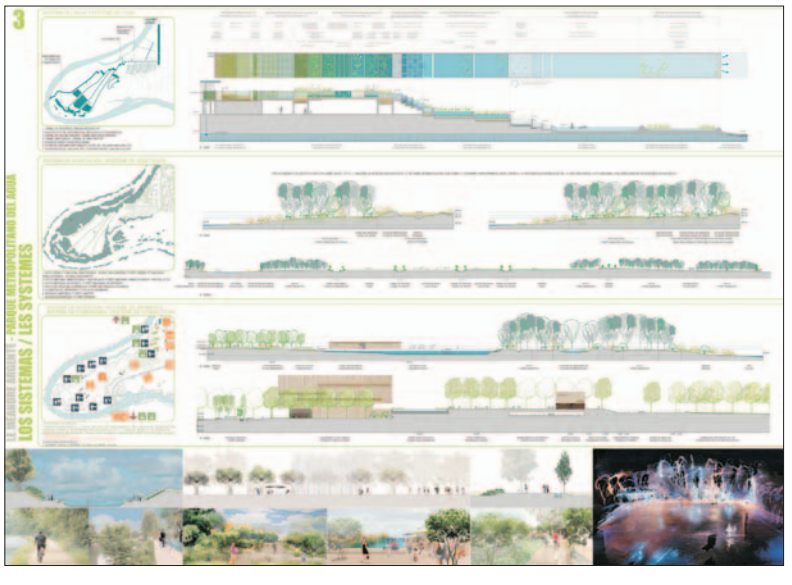

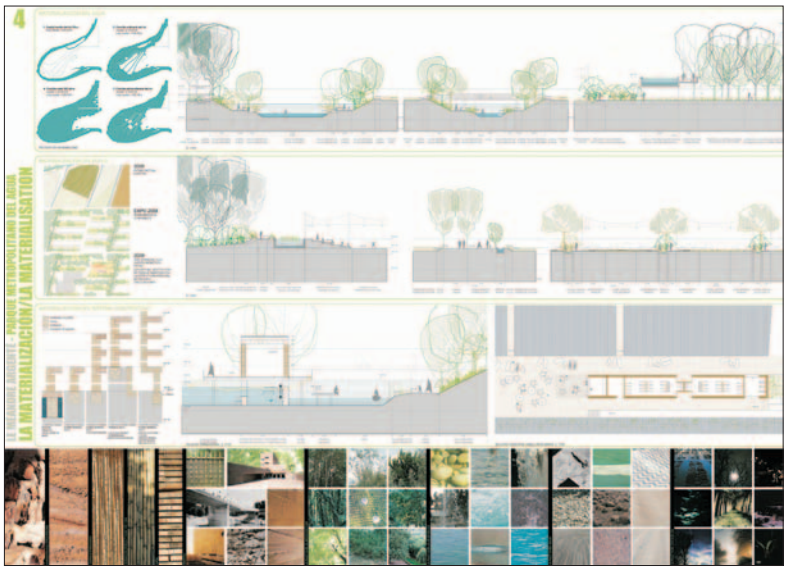

... ELS DIBUIXOS D'IÑAKY ALDAY I MARGARITA JOVER

Ve de la pàgina 5

riba de l'Ebre: salzes, àlbers, tamarius, oms, pollancres,... I això és el que pretén suggerir la primera làmina. El cauce blau del riu i el seu contorn platejat; més platejat quant més fosca és la imatge topogràfica de l'entorn. I en contrast amb això, l'àrea verda de la intervenció. Potser no cal dir més per entendre el títol. Sobre la foscor de la imatge, el text verd dona a entendre el caràcter ecològic de la intervenció.

A la part inferior de la làmina, quatre imatges ens acosten des de la visió llunyana, de la relació entre el curs del riu i la vegetació, fins a la ciutat i l'espai de la proposta. Una cinquena imatge mostra després com la geometria de la relació que l'home té amb la terra: la trama del pensament racional de l'home junt a la irregularitat de la imprevisió orogràfica; testimoni d'una relació o model per a una intervenció. Com apareix en el text: "un nou estrat vegetal poètic y lluminós". Llàstima que els textos sobre aquestes imatges no es vegin sempre clars.

Encara que el paisatge no es pugui dibuixar la planta de la segona lamina té, al menys, capacitat per suggerir l'estructura del pensament que es projecta en aquest terreny. La taca gris de la riba del riu, en una superposició de trames sense contorn, en referència al gris platejat de la vegetació. El blau fort de l'aigua del riu, marc o límit del parc. El blau suau de l'aigua dels canals, límit de la geometria interna i geometries amb límit. La complexa combinació de elements naturals en evolució i intervencions artificials, traçades amb aigua, vegetació i algun edifici; superposicions de gris sobre gris, gris sobre blau, verd sobre marró, verd sobre verd. Una representació que també és complexa, que s'ha de completar amb imatges, esquemes, anotacions i codis de identificació.

Els dibuixos a mà d'aquesta làmina mostren aspectes concrets d'aquesta planta: un acostament perceptiu que l'escala de la planta i la seva abstracció no mostren. Són negatius del dibuixos originals, que potser pretenen insistir en el contrast platejat de la làmina primera. Veient aquests dibuixos manuals o els arbres de les làmines 3 i 4, que quasi semblen fets a mà, podem pensar que potser el dibuix vectorial dels programes és massa rígid i limitat de matisos; que cal ajustar-lo. Aquest dibuixos a mà de la làmina 2 tenen les qualitats de la reducció i de la imprecisió: poden dir poc sense que sembli que manca res i es poden fer amb imperfeccions sense que sembli un defecte. Potser és la utilització d'aquests dibuixos en negatiu sobre el fons negre, a la franja inferior de la làmina, el que permet que la relació amb la resta de la làmina quedi bé; que no estiguin "despenjats" o fora de context. Els dibuixos dels arbres de les dues làmines següents mostren, en canvi, la voluntat d'adaptar els recursos del programa perquè treballi al gust de l'arquitecte, i

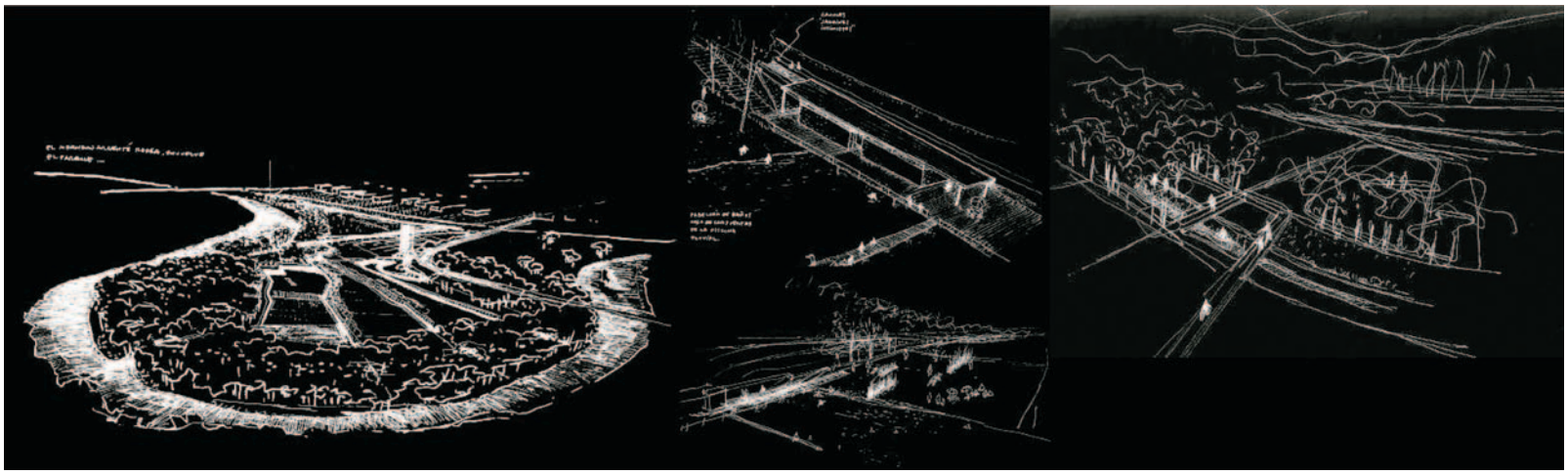

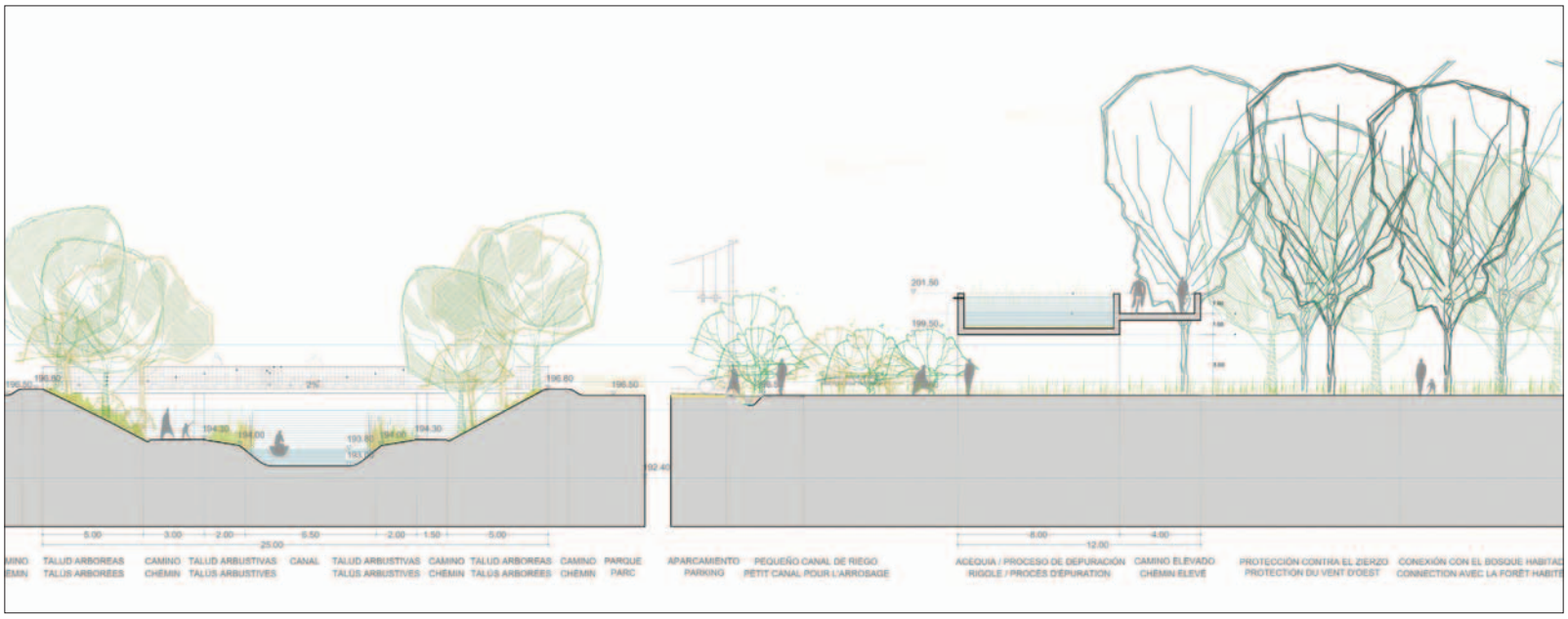

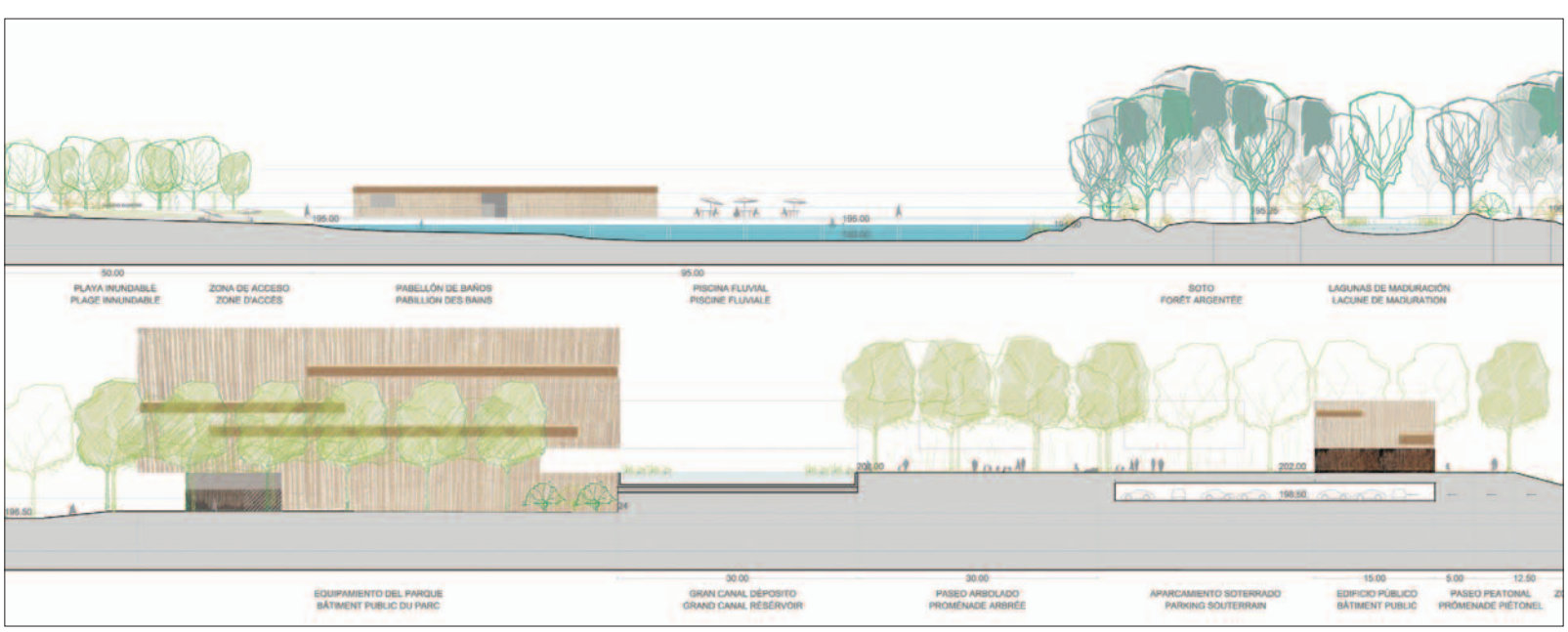

la sensibilitat gràfica del que els ha fet.

Com a imatges d'un projecte que encara no s'ha fet, les làmines contenen referències d'altres projectes, com la passarel·la del riu Gállego o el centre cultural de Utebo. D'aquest apareix el que podria haver estat el seu alçat, el que no fan fet per les làmines del concurs i que es veu a la làmina 3. Potser el temps ha permès madurar una imatge que representar el formigó marró amb textura de canyes.

1	2
3	4
5	6

1 i 2 Dibuixos a mà de Margarita Jover, de diferents fragments del parc. Al incorporar-los en negatiu es reforça la imatge platejada de la proposta.
3 Fragments de la làmina 4 del concurs del parc que il·lustren la utilització de l'aigua i els canvis que es deriven de les crescudes del riu.
4 Fragment de la làmina 3 del mateix concurs amb el sistema de l'aigua.
5 Fragment de la làmina 3 del mateix concurs amb l'edificació prevista.
6 Fragment de la làmina 4 del concurs del parc amb la secció i la planta del pabelló de bany.

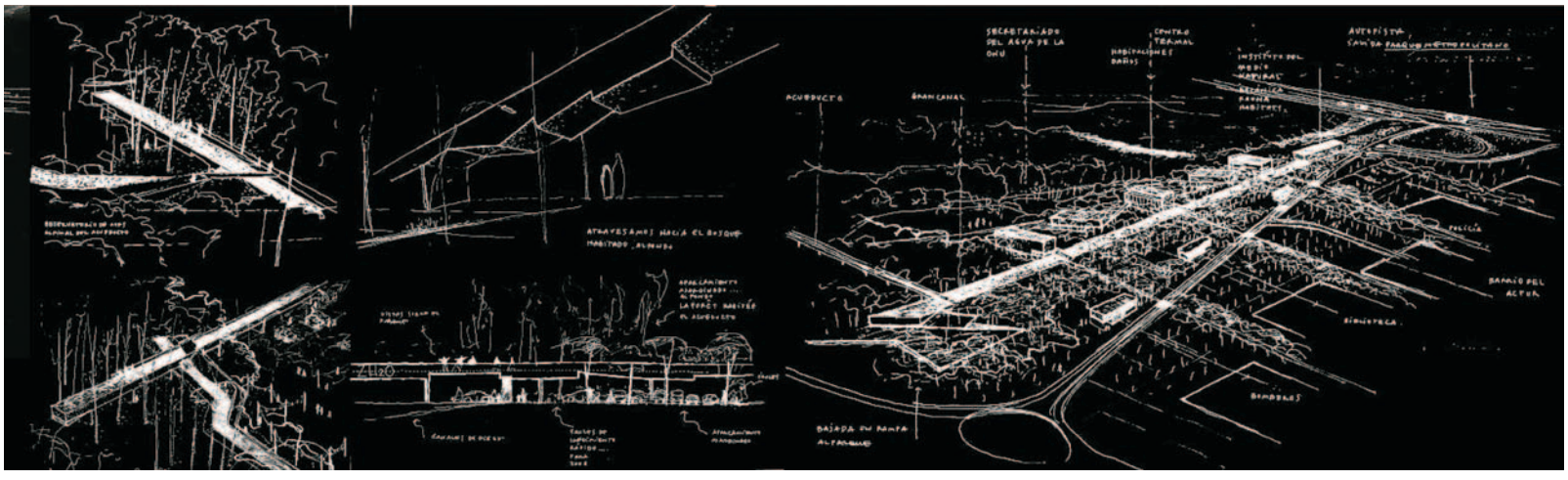

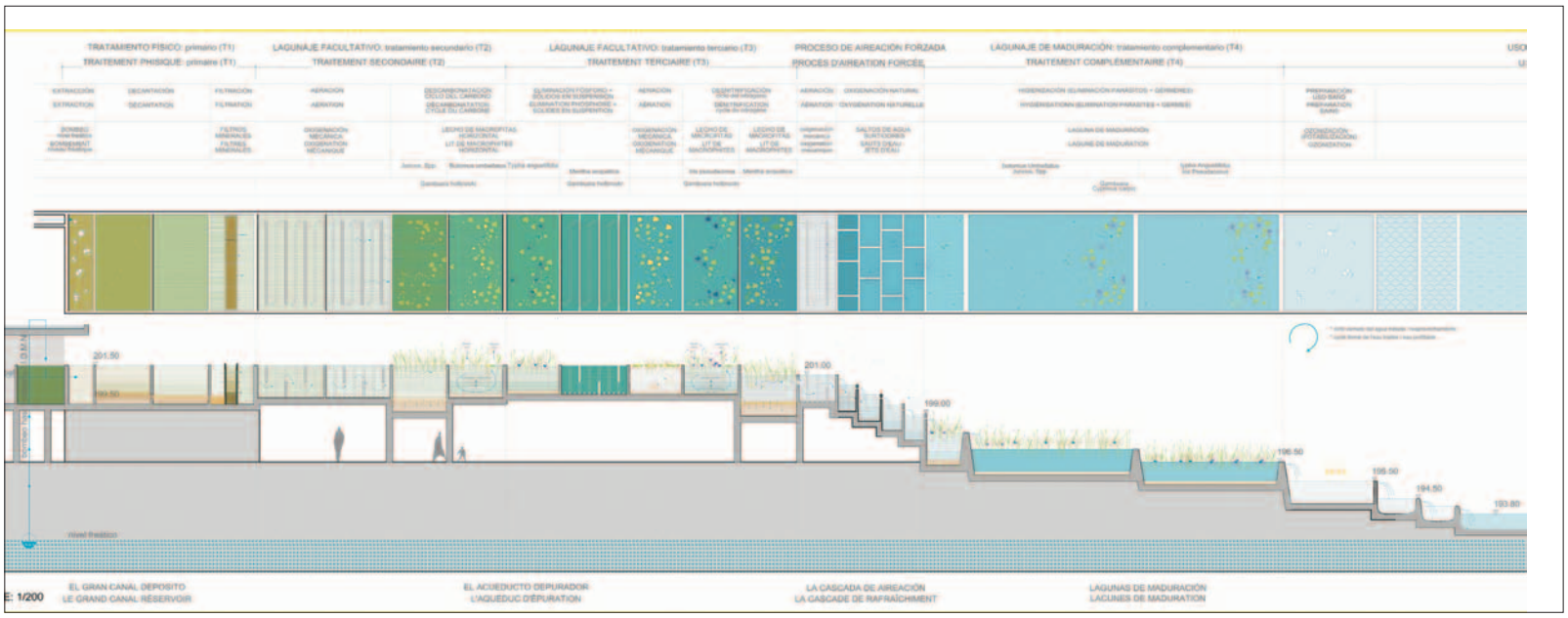

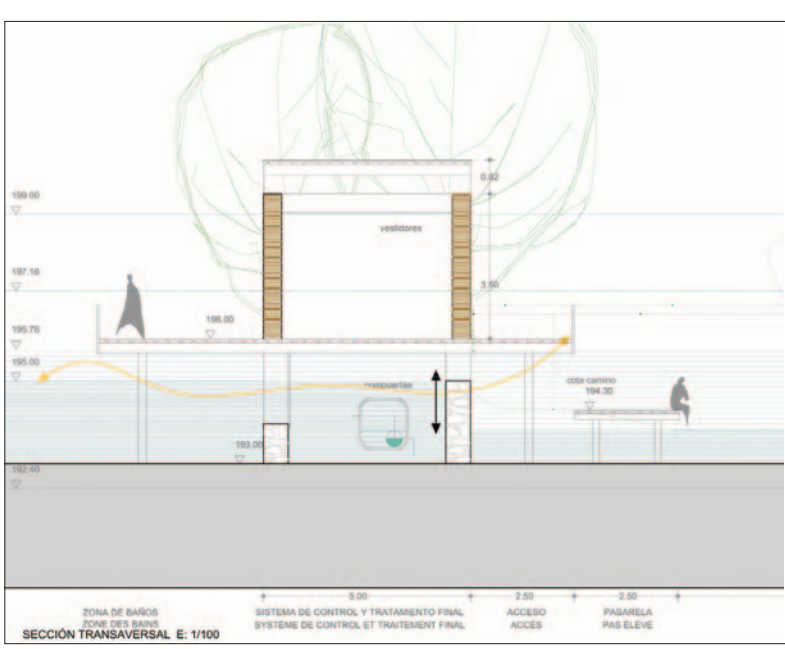

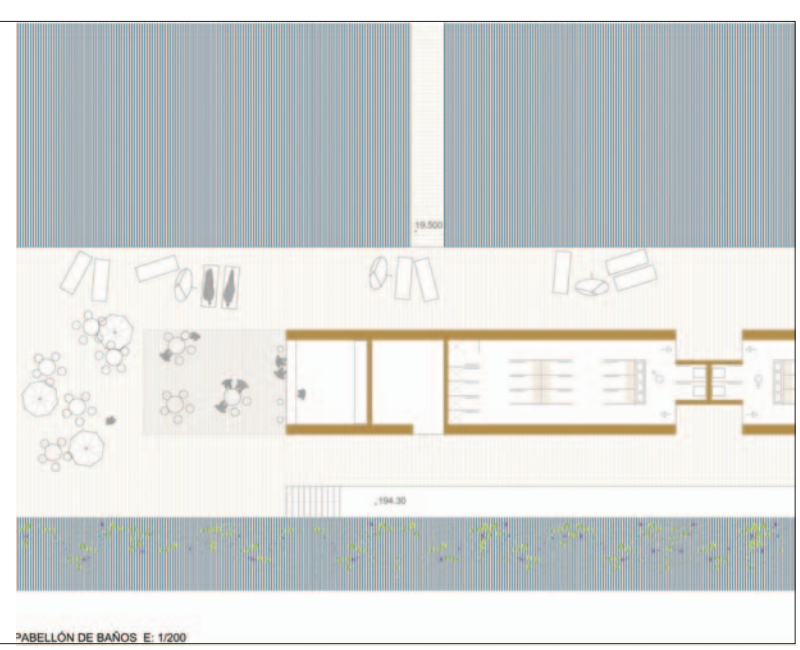

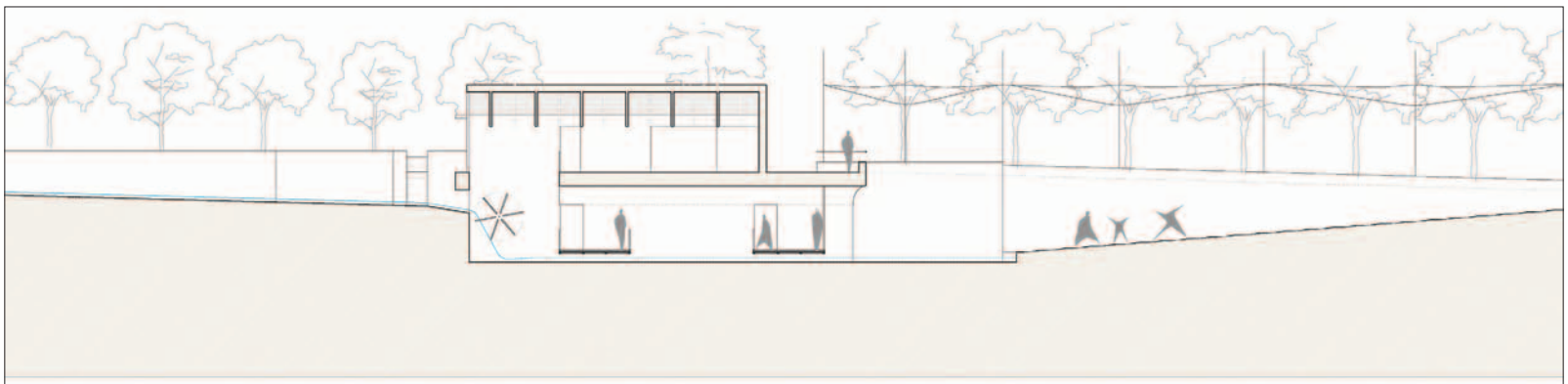

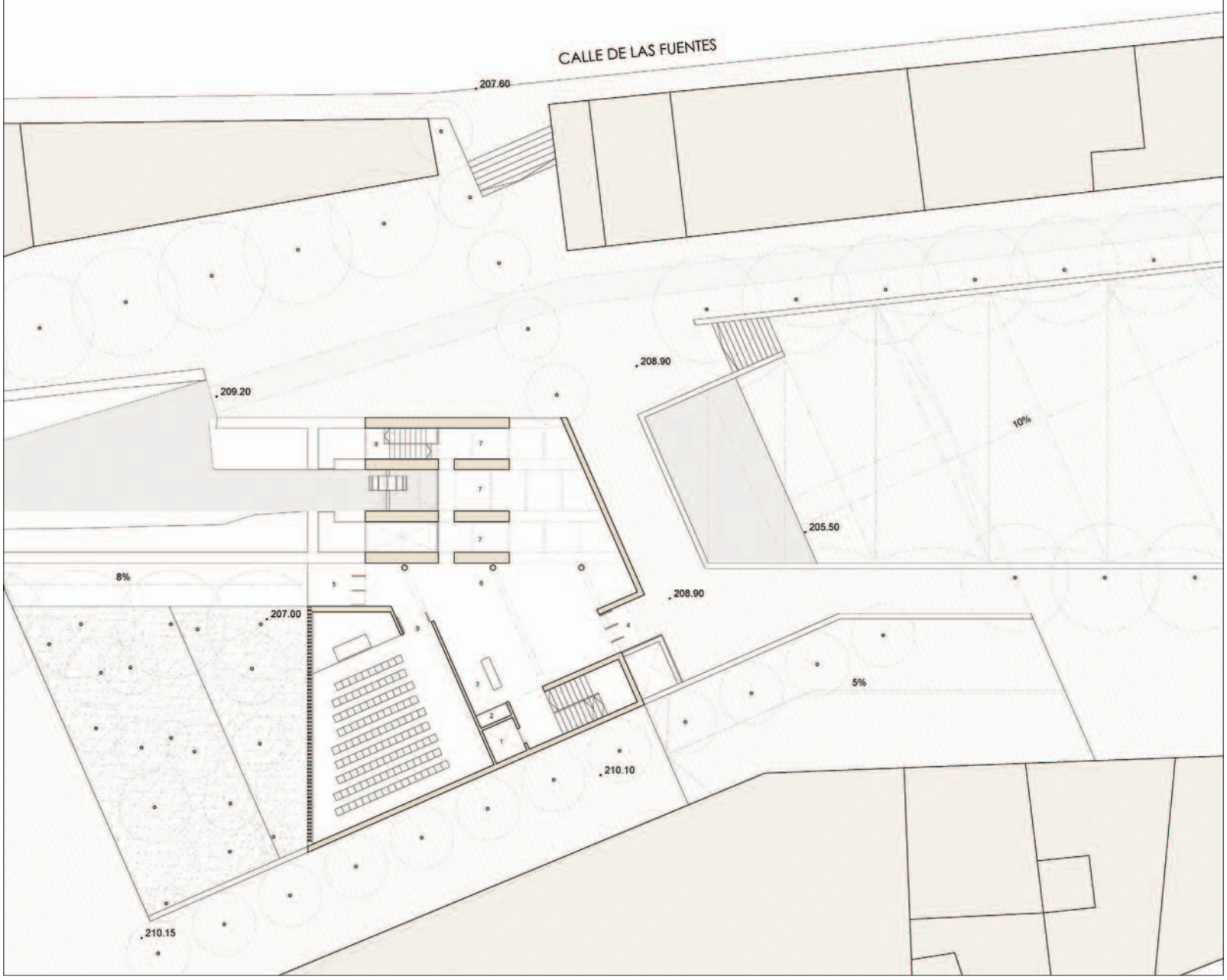

...EL PROCESO DEL DIBUJO, per Andrés Perea

Ve de la pàgina 2

revela, en primer lugar, la especificidad de la disciplina arquitectónica especial, teatral, dimensional, etc., y la cualidad de un trabajo interactivo en el que el autor establece una relación de tanteo – identificación – valoración que transparenta no sólo el gradiente evocador de los dibujos, sino la ambigua situación en la que no se puede afirmar si el dibujo precede a la intención o la intención al dibujo.

Los dibujos del detalle constructivo de "Las Delicias" (imágen de esta misma página) muestran la capacidad del método en la exploración de asuntos concernientes al plano próximo de la arquitectura y su producción. Este dibujo no pierde potencial evocador aquí centrado en la materia y su puesta en obra. Destaco la eficacia informativa para el autor de este proceso. El peso de los materiales, su puesta en obra, verificación dimensional, verificación espacial y todo ello con un inteligente esfuerzo en lo esencial. Bellos gráficos que lo son tanto por la eficacia informativa como por el registro de un proceso exploratorio muy personal del autor.

Los dibujos de concurso de la residencia y centro de día, de Barcelona (imágenes 1 de la página 12, 3 de la 13, 4 de la 14 y 7 de la 15), constatan la destreza de los autores de mostrar un estado intermedio entre el de exploración proyectual y su verificación disciplinar y productiva. Estos documentos contienen, reelaborando hasta lo inteligible los dibujos manuales previos; el desarrollo disciplinar del proceso creativo que en aquellos se registra mostrando el umbral de los productivo (dimensiones, usos, tectónica, etc.) y el material gráfico preciso para su comunicabilidad externa con otros arquitectos (interpares) como la dirigida a no profesionales, políticos, gestores, etc., todo ello realizado modélicamente por cuanto la cualidad del contenido no se pervierte por la brillantez

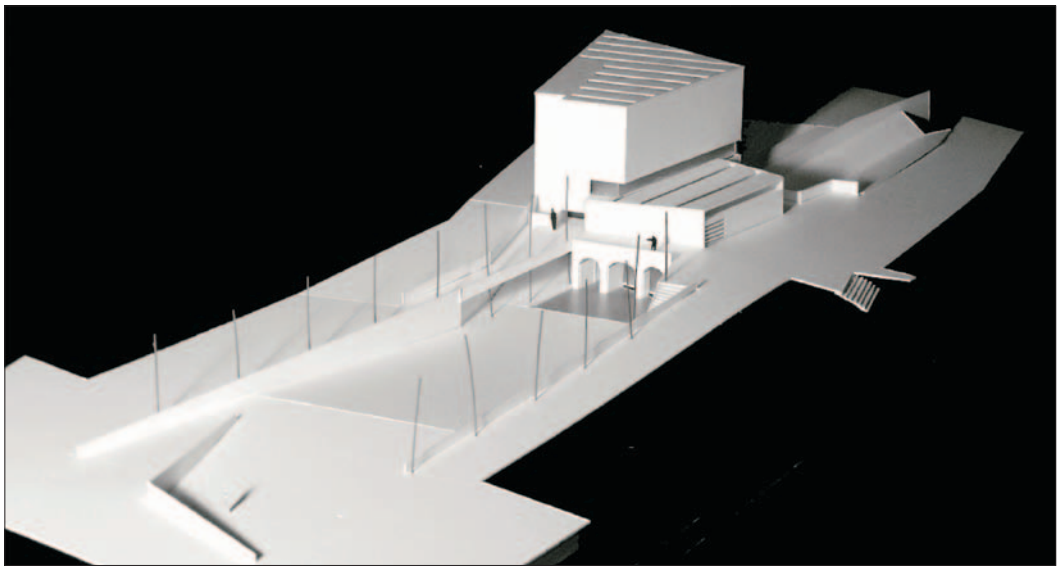

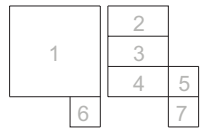

1 Fragment de la planta general i de la secció longitudinal del concurs del centre cultural "El Molino", a Utebo.
2 Fotografia de la maqueta d'aquest concurs, que es va inclure a la làmina 5.
3 Secció transversal del concurs on es veu la relació entre el vell molí i la nova construcció.
4 Alçat est de la proposta. La projecció es va frontalment a la façana però la no ortogonalitat del volum fa que es vegi també la façana lateral. El dibuix és clarament inexpressiu i no arriba a explicar prou el volum que representa. Un volum que es comprèn gràcies a la imatge de la maqueta.
5 Imatge d'un políedre de l'escultor basc Jorge Oteiza que van incloure a la làmina 5 del concurs. És curiós que aquesta imatge expliqui més del que després van construir els arquitectes que l'alçat que van fer per a la proposta. Probablement es tractés, en el moment del concurs, d'una idea encara no prou madura, que després es va materialtzar en el color ocre del formigó i en l'encofrat de canyes. Els arquitectes però han acabat dibuixant aquest tractament de la façana en el projecte del parc de l'aigua de Saragossa, on apareix en un dels edificis a construir (imatge 5 de la pàgina 6).
6 Dibuixos de l'estudi de la coberta del projecte de "Las Delicias".
7 Dibuixos de la volumentria del projecte de Utebo.

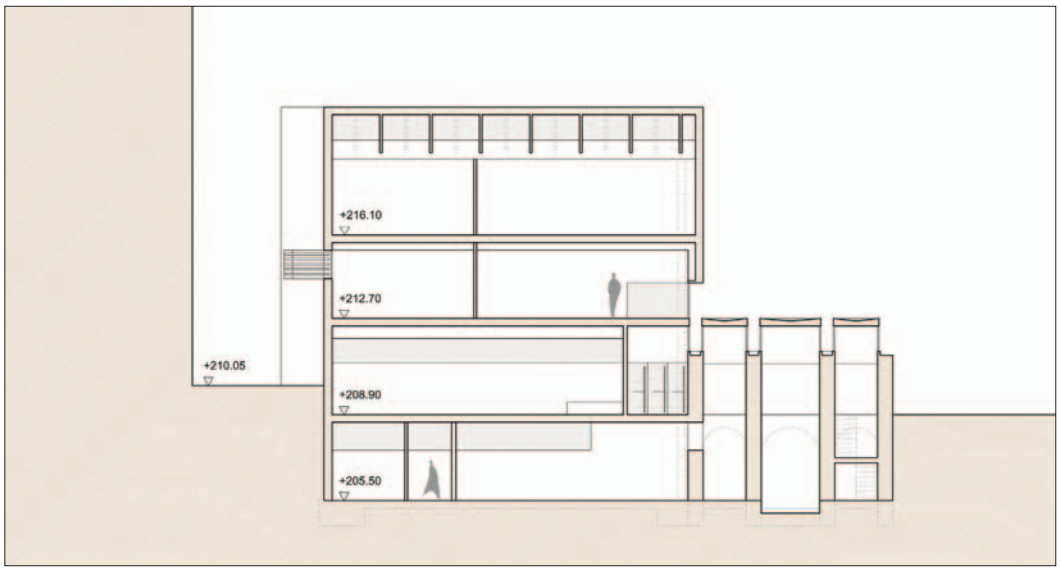

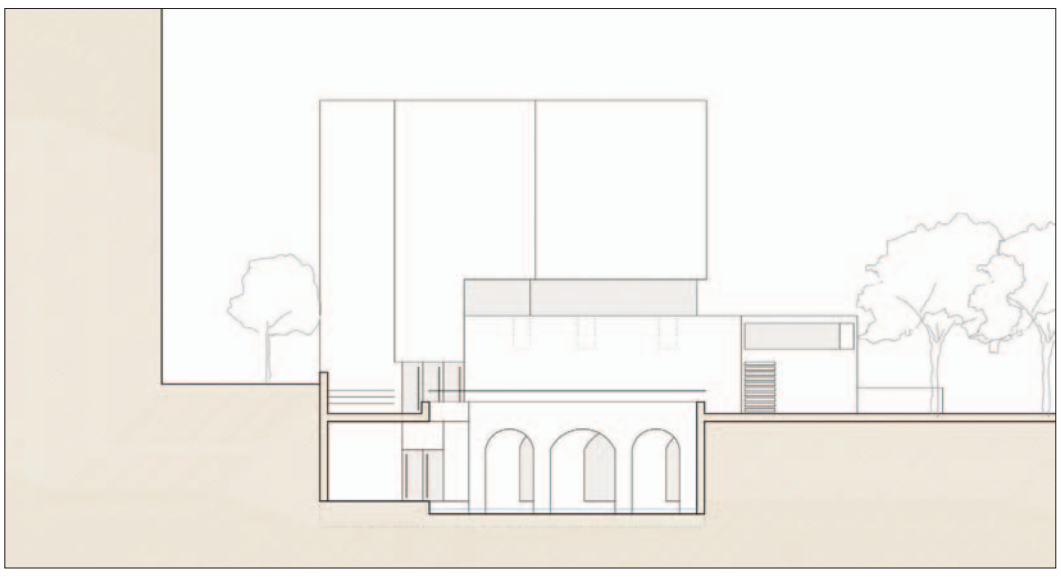

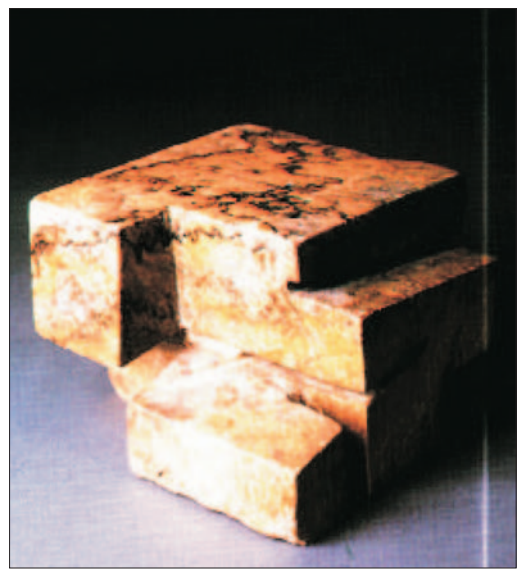

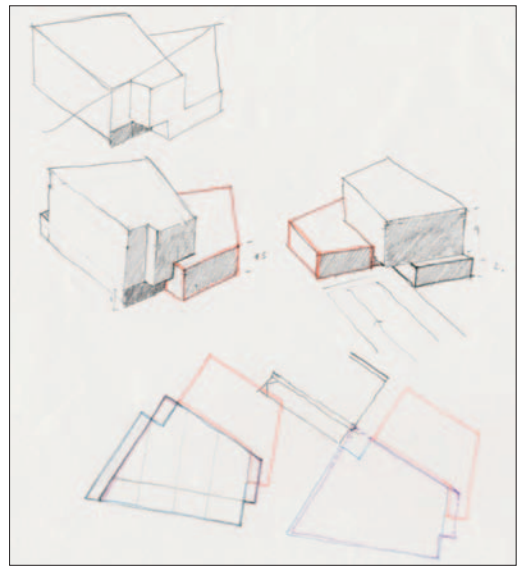

de continente, y sobre todo, por el esfuerzo en abrir la "caja negra" del trabajo proyectual.

Los dibujos de los paneles de concurso correspondientes a los trabajos de la Piscina y Pabellón Polideportivo y el Centro Cultural "El Molino" son previos al proyecto de ejecución. Es decir, una etapa especialmente reveladora de la intención de transmisión del contenido proyectual a través de un lenguaje derivado del empleo de la informática en el que se anticipa el rigor disciplinar con que se desarrollará la producción del proyecto ejecutivo, pero se hace desde la destreza en el manejo de la máquina todavía desde lo artesanal, como si fuera una herramienta. Este aspecto, muy interesante para la pedagogía, constata el esfuerzo de Alday y Jover en identificar un léxico de gran calidad para señalar las posibilidades "gráfico-plásticas" del CAD, documentos de gran calidad por sí mismos.

La paleta cromática de trazas, tramas y sombras, los gruesos de aquéllas, la depuración de símbolos, la supresión de estereotipos al uso, (altamente contagiosos desde los programas comerciales de CAD) hasta la elección tipográfica y composición de las láminas (diferente en cada uno de los trabajos) acredita la solvencia de los autores y las posibilidades del lenguaje y sistema para estos objetivos.

Los documentos de los dibujos correspondientes a la información de la disciplina arquitectónica de proyectos ejecutivos en los que el trabajo multidisciplinar estresa la capacidad holística de la información a cambio, obviamente, de atributos de precisión y eficacia esenciales para el fin productivo de proyecto arquitectónico. Su comunicabilidad se restringe a entornos especializados y los contenidos culturales esenciales están velados (si no literalmente extraídos)

segueix a la pàgina 11

PLANTA TERCERA 1/200

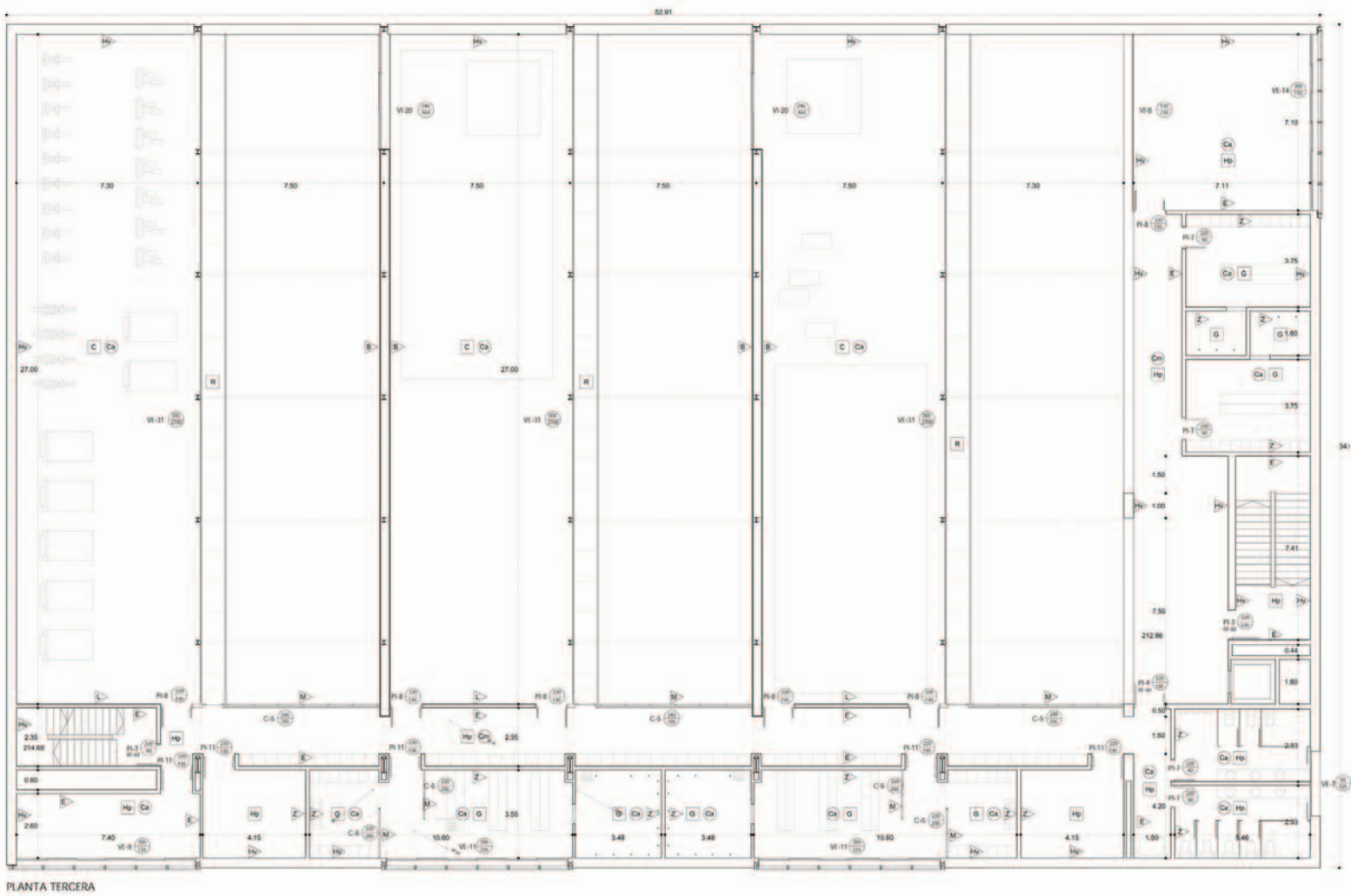

PLANTA TERCERA

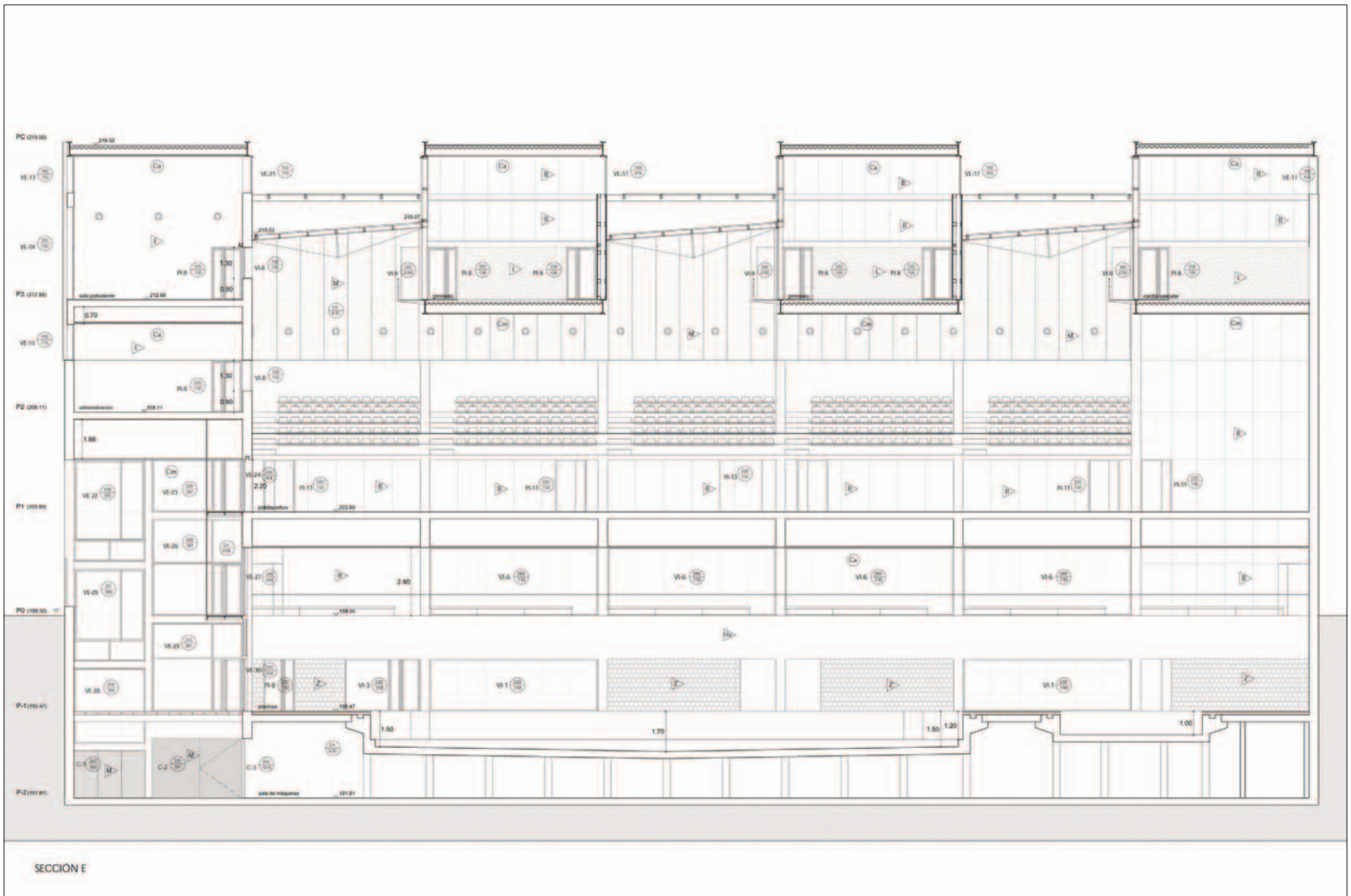

SECCION E

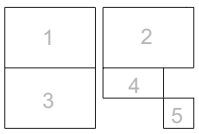

1 Planta tercera del concurs de les piscines i pavelló esportiu "Las Delicias", de Saragossa. Les parts sense enfosquir corresponen als buits de la planta.
2 Secció del projecte executiu de les piscines i pavelló esportiu "Las Delicias", de Saragossa. S'hauria de comparar amb la secció 2 de la pàgina 3.
3 La mateixa planta tercera de la imatge 1 però del projecte executiu. L'absència d'expressivitat ha arribat a ser una convenció generalment acceptada en els dibuixos d'aquesta fase del projecte però caldria preguntar-se si és raonable prescindir d'aquest fàcil recurs gràfic en el moment en el que "altres" han de llegir els dibuixos i construir l'edifici.
4 Fragment de l'alçat est del projecte de "Las Delicias"
5 Fragment de la secció pel molí, del projecte execitiu de Utebo.

PROCESO DEL DIBUJO

Ve de la pàgina 9

de este lenguaje (ver páginas 10 y 11).

Sin embargo, otros atributos inherentes tanto a la capacidad profesional del autor como a la viabilidad y, o, fiabilidad del tránsito de lo conceptual a lo productivo, aparecen como un territorio de información especialmente gratificante para expertos, del modo que una partitura lo es para los instrumentistas y compositores. Siguiendo con este ejemplo, la propia partitura llega a ser un documento de gran calidad visual por sí misma (característico de la composición contemporánea) y efectivamente, los planos de arquitectura de ambos proyectos de ejecución son gráficos de calidad por sí mismos.

Llegados a este punto, apreciamos cómo un plano de estructura del Centro Cultural, no sólo contiene una información productiva muy eficaz e inmediatamente legible por un jefe de obra o un encargado sino que, a pesar de la pérdida de la comunicabilidad holística del propósito proyectual, es en sí mismo un muy bello documento gráfico (imágen de la derecha).

En el dibujo reproducido en negativo que aparece en un extremo del panel de concurso para el proyecto del Meandro, la realidad es traspasada por el deseo en una cultura de lo onírico para el que ni las servidumbres de la materia parecen poner límites. Imagen elaborada con gran libertad e independencia muy alejada de los estereotipos de “renderización” y, sin embargo, eficazmente evocadora de una realidad deseable de la que se anticipa su cualidad ambiental.

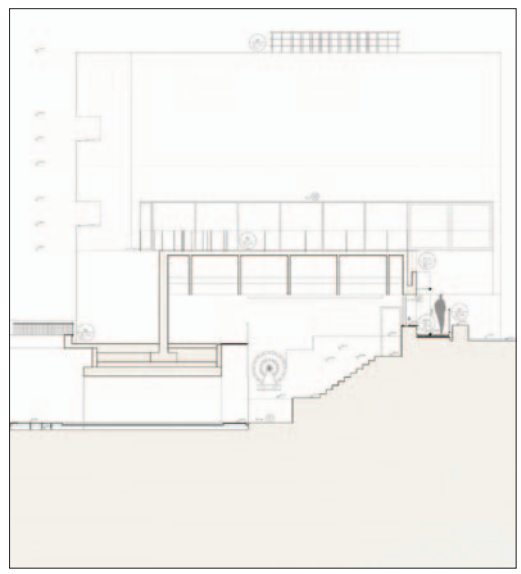

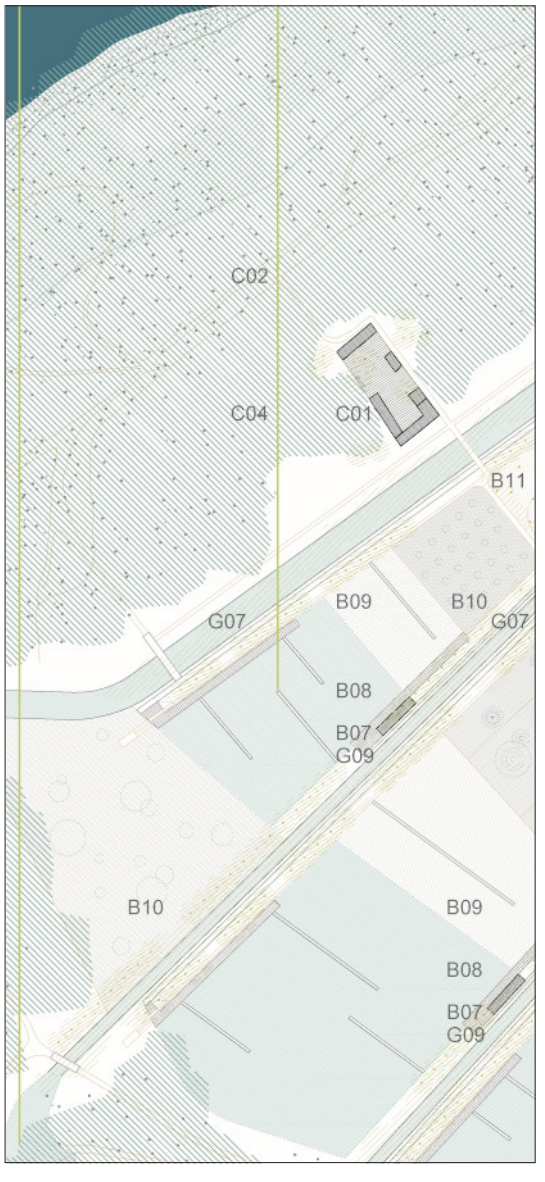

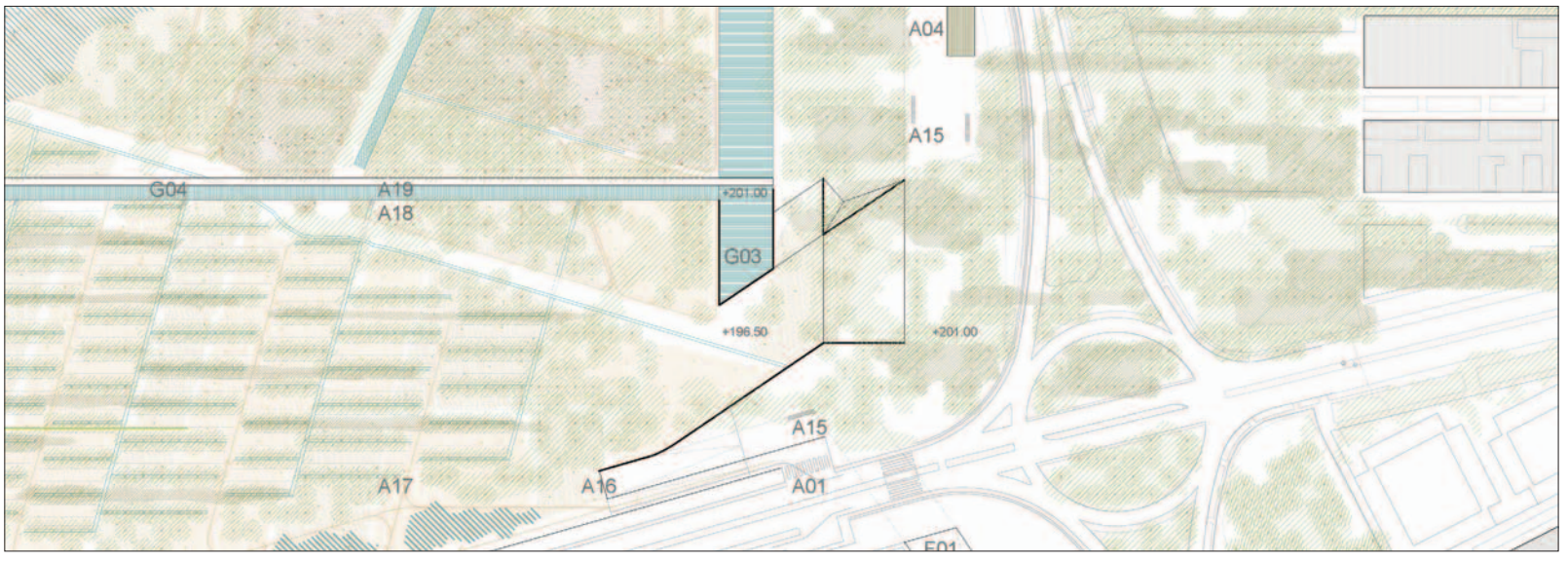

ACERCA DEL DIBUJO

Ve de la pàgina 3

a l'exterior. Materialitat o immaterialitat?.

Sembla que sempre apareix, en el fons d'allò que fem, aquella definició de bellesa que feia Alejandro de la Sota: "*la belleza, parece ser la percepción de la tensión que surge al plantear un problema racionalmente irresoluble, o resoluble irracionalmente, con otras dimensiones. ¿Conseguir ligereza con piedra? El Gótico, ¡qué belleza!. Pretender conseguir algo a la vez que constatamos la imposibilidad de lograrlo, es ésa la tensión de opuestos, la tensión que puede producir la belleza.*"

En els dibuixos dels alçats del conjunt del projecte del molí d'Utebo es representa la materialitat de l'entorn i de la terra de que arrenquen les ruïnes, amb una trama terrosa de color entre ocre i gris, d'allà "brotarà" l'edifici com un volum precís i rigorós que representem en el dibuix dibuixant-ne tan sols els contorns de la volumetria com si fos transparent, gairebé immaterial per reforçar la idea important que pretén transmetre l'edifici, a través d'una certa abstracció, la idea d'una certa monumentalitat, paraula tabú, o potser més aviat, d'un cert silenci al voltant, d'una certa quietud. La seva realitat no és immaterial, ben al contrari, però la representació no pot assumir la complexitat de les tres o quatre dimensions de la realitat.

2. En el projecte del concurs del Poliesportiu Delicias, un equipament de piscines cobertes, poliesportiu i gimnasos en el barri de Delicias de la ciutat de Saragossa, un dels temes arquitectònics és la densitat front la lleugeresa. Davant el formigó tintat de negre, de textura rugosa i aspecte massiu, davant la capsa aparentment tancada, hermètica, obscura, la intenció és la de donar, tot entrant, una forta impressió d'aire, de gairebé només aire, d'un gran buit, de llum intensa... de manera que ens preguntem: torno a ser a l'exterior?

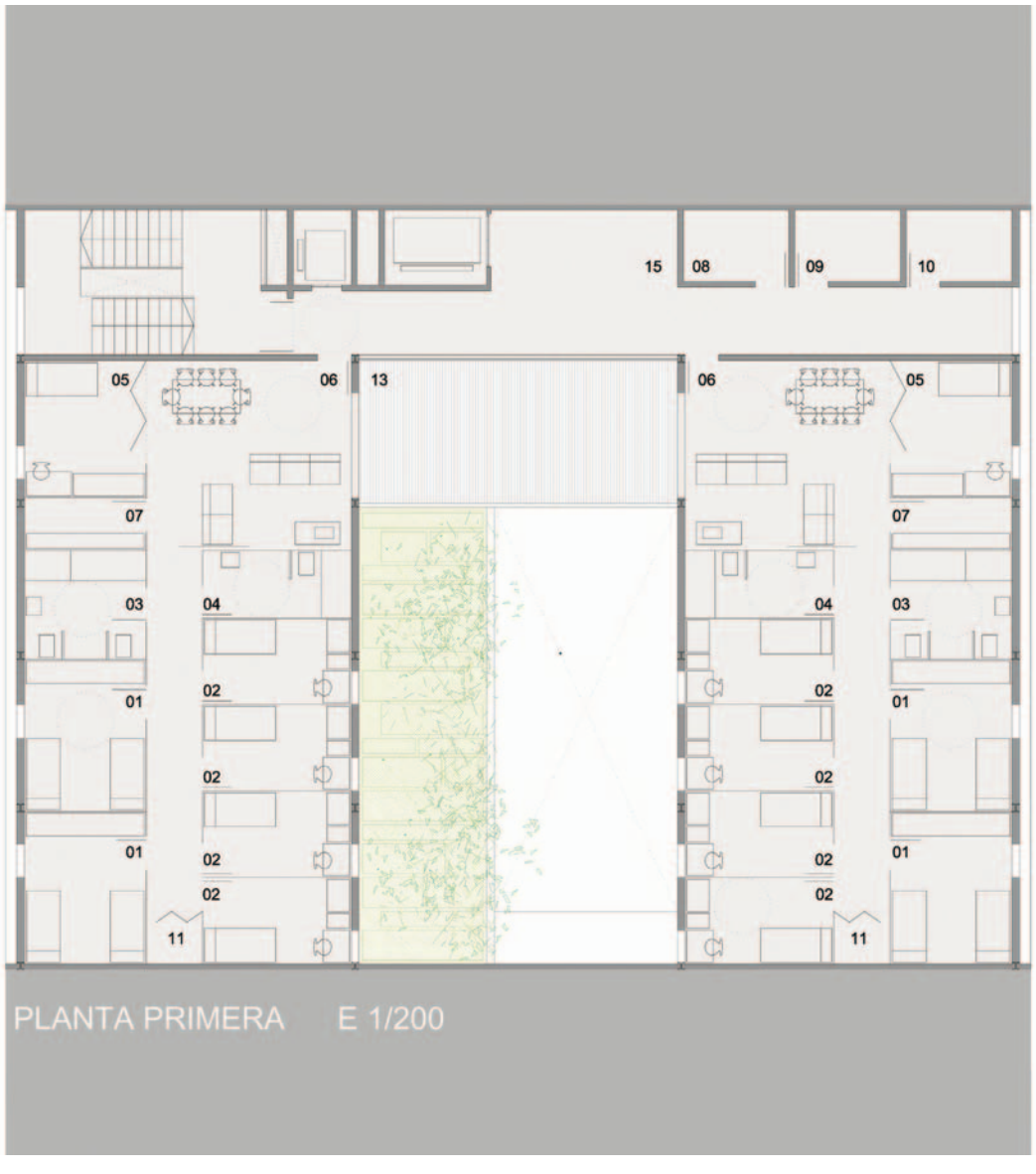

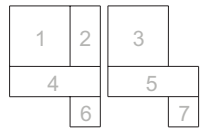

1 Planta segona del concurs de la residència i centre de dia per a disminuits psíquics a la Gran Via, Barcelona. El pati és l'espai entorn del qual es desenvolupa l'edifici, esglaonat i enjardinat en diferents nivells. El color i el tractament irregular assenyalen la seva importància en el projecte.
2 Fragment de la planta general del concurs del parc metropolità de l'aigua, de Saragossa. El ratllat gris identifica la vegetació platejada de la riba de l'Ebre, formada per salzes, àlbers, tamarius, oms i pollancres: fosc per a l'existent i clar per al de repoblació. La resta de la vegetació és verda. En tots els casos, sense contorn. Els blaus es refereixen a l'aigua amb uns contorns que es perden quan arriben a les piscines i les llacunes, a la fi del seu recorregut. Per sobre d'aquest dibuix suau, les parts edificades contrasten pel seu contorn negre i el seu color intens.
3 Planta primera del concurs de la Gran Via.
4 i 5 Fragments de la planta base del concurs del parc. El fragment 5 és la continuació superior del fragment 4.
6 Textura exterior dels murs de formigó de les piscines de "Las Delicias".
7 Dibuixos del projecte del "Parque Metropolitano del Agua".

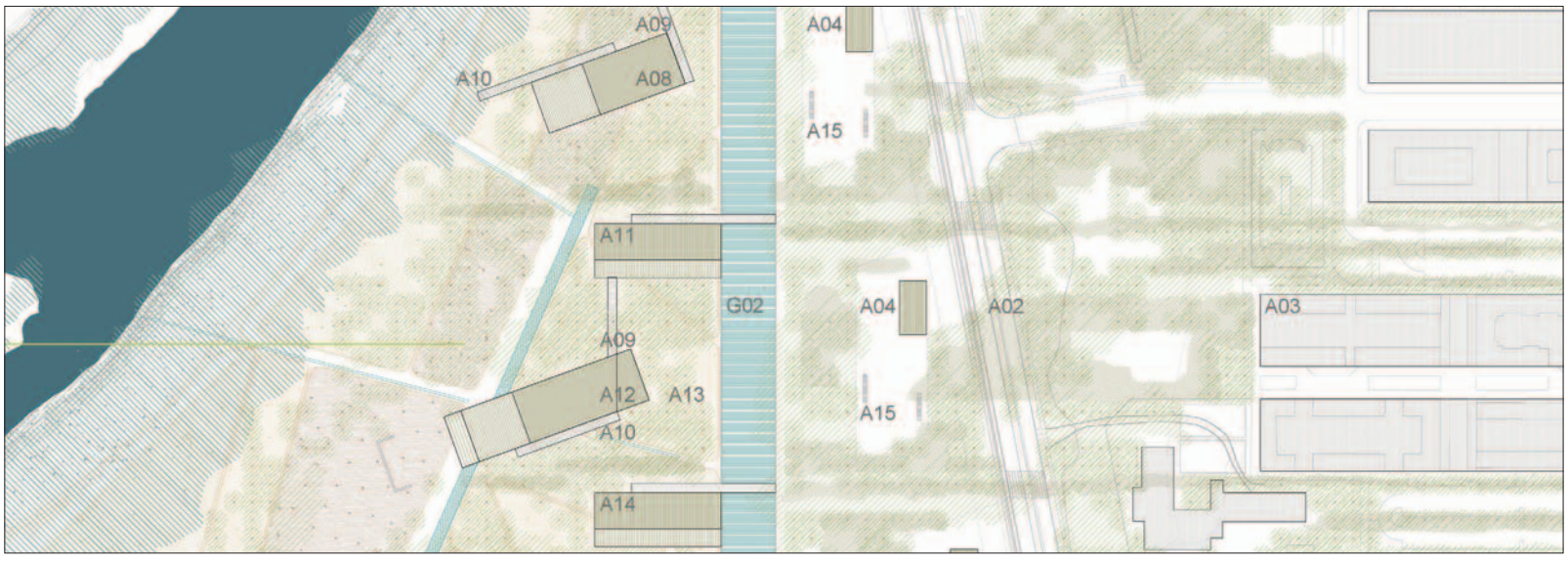

Fer entrar aire a l'edifici, molt d'aire, el més cristal·lí possible, com si infléssim un globus, però les fines parets no són de vidre, sinó que pretenen ser de formigó, però no d'un formigó llis sinó pastós, rugós, que dóna la impressió, de fora estant, que és massís, obscur i dens. Densitat o lleugeresa?

Els dibuixos del projecte de concurs mostren principalment la secció, una secció fugada de punt de vista impossible. Mostra l'engany però amb els murs seccionats en blanc, immaterials, i l'interior en grisos clars i foscos sobre forns negre, és realment estrany..., és clarament un negatiu fotogràfic, la llum immaterial de l'interior es representa aquí negra i la massa densa i obscura es representa aquí blanca. Per al concurs hem fet una radiografia, expliquem el funcionament de l'edifici, el programa, la resta és per a l'experiència de la visita a l'edifici quan es construeixi.

El dibuix com a recerca, com a rastreig i registre de reflexions. Sense arribar a pensar que la nostra manera de fer és la dels surrealistes, que cercaven l'expressió dels subconscient a través del dibuix o l'escriptura en estats hipnòtics, si podem pensar que intentem de vegades buscar sense que intervingui la raó, buscar intuïtivament, sensitivament. Dibuixos que són, en planta per exemple, ressò dels voltants, línies que tan poden ser camins com vegetació o talls topogràfics o qualsevol altra cosa, tan sols dibuix, de moment, com una pintura abstracta té una estructura, una coherència formal, una intenció, un significat.

Els dibuixos a ma alçada són preguntes i respostes, recerques plàstiques, recerques de llocs adients, recerques de maneres d'entrar, recerques de respostes respecte el lloc, a les preexistències, recerques múltiples de temes arquitectònics i allò que interessa són les

segueix a la pàgina 14

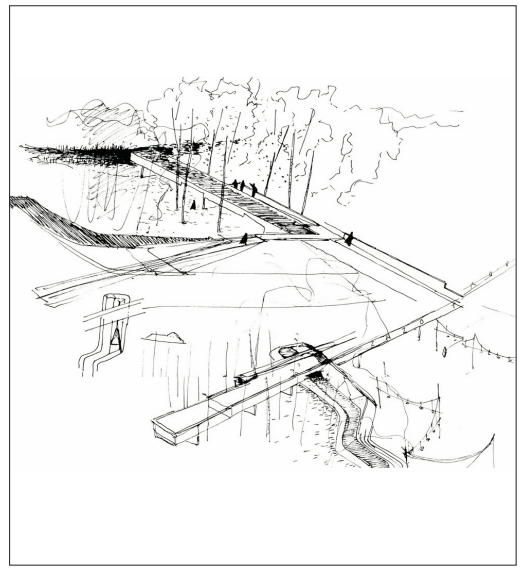

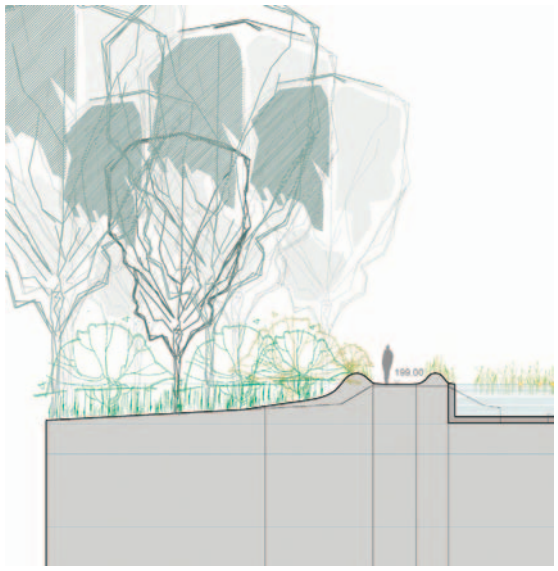

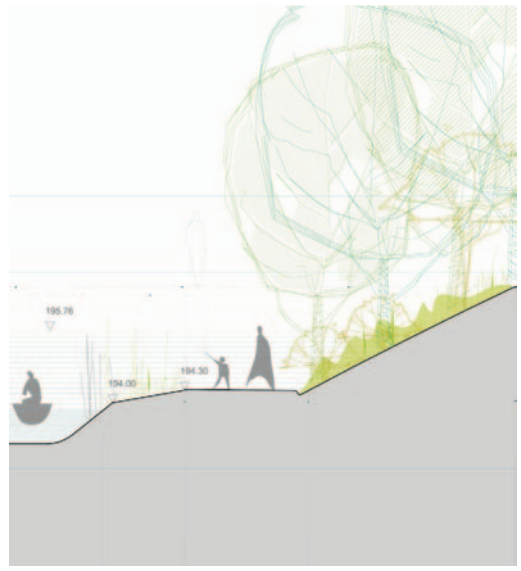

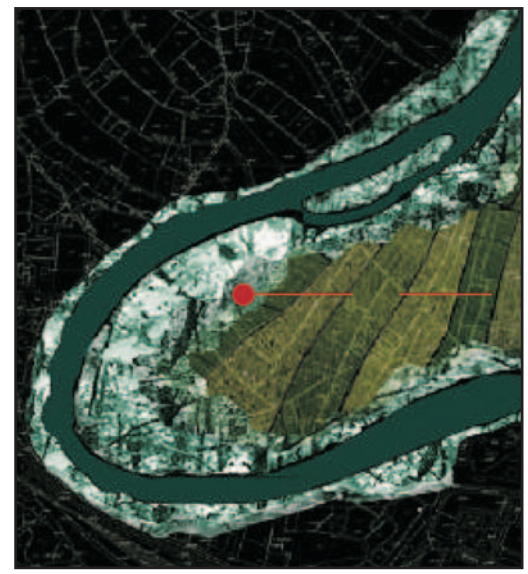

ACERCA DEL DIBUJO

Ve de la pàgina 13

conclusions a l'obra construïda. Tant el dibuix a mà alçada com el dibuix d'ordinador són el preàmbuls de l'obra construïda i tot i que com a tals poden ser més prometedors que ella, mai no podran tenir la força, la potència d'allò construït.

3. En el concurs de la Residència per a disminuïts psíquics a Barcelona, que planteja un equipament de poca alçada en un solar entre mitgeres altíssimes d'habitatges, la reflexió gira al voltant del paper urbà d'aquest equipament en l'entorn on es troba, la negació d'una entitat pròpia com a façana, la idea de que l'edifici, s'identifica amb una "androna" (semblant a un pati de llums entre dos edificis, entre dues mitgeres, que té façana), o també la idea de que pot ser com la tanca d'un jardí, que és opaca però que deixa entreveure la vegetació de l'interior que apareix per dalt. Arribem a un punt en què estem una altra vegada al davant d'un tema clarament arquitectònic: massa, opacitat en front de transparència i moviment.

Com i amb què podem arribar a la noció de massa i alhora de no opacitat? Podríem fer-ho sense formigó? Depèn. La transparència és total o parcial?, és isòtropa o anisòtropa? Encara som a la fase de projecte d'execució.

En els dibuixos de concurs no dibuixem façana, l'important és l'enorme pati central de la residència que ressona a verd, miralls, cel, lluïssors i llargues visuals inesperades..., el ressò del jardí somniat. La façana és el ressò d'un mur, d'una tanca. .

4. En el projecte del concurs de El Parque Metropolitano del Agua per a l'exposició internacional del 2008 a Saragossa, la proposta no és el projecte de cap objecte, és un projecte de paisatge, és un projecte que planteja estratègies per a les quals s'organitzen sistemes amb unes lleis pròpies per a cadascun dels diferents temes considerats, vegetació, aigua, sòls i construccions.

Aquests sistemes es plantegen com a conseqüència d'unes reflexions prèvies, d'unes estratègies que són les següents:
- inscriure el parc a una escala territorial, al corredor de l'Ebre, la qual cosa implica una ampliació de la vegetació del bosc de ribera
- mantenir les terrasses agrícoles tot canviant-ne l'ús d'agrícola a lúdic, la qual cosa vol dir no perdre l'horitzó fèrtil
- aprofitar els recursos hídrics del lloc, cosa que significa la organització d'un recorregut de depuració natural de l'aigua com a columna vertebral que nodreix el parc
- la definició d'unes construccions que les inundacions

CURRÍCULUM

Iñaki Alday Sanz (Saragossa, 1965), és arquitecte des de 1992, va estudiar a la ETSAV i és professor associat de Projectes en aquesta mateixa escola des del curs 1998-99. És codirector de la revista *Z Arquitectura*, de la demarcació de Saragossa del COA d'Aragó.

Margarita Jover Biboum (París, 1969), és arquitecta des de 1995, va estudiar a la ETSAV i és professora responsable del taller de Projectes de 2on curs, en l'Escola de Disseny BAU, de Vich.

Han rebut el 1er premi del concurs d'idees per el Parque Metropolitano del Agua (2005), el Premi Europeu d'Espai Public Urbà (2002), el premi de l´Associació de Joves Arquitectes de Catalunya (2002 i 1996), el Premio de Arquitectura García Mercadal (2001).

Han estat finalistes dels Premis FAD (2002), de la Bienal Iberoamericana de Arquitectura (2004), del Premi d'Arquitectura de les Comarques de Girona (2003) i de la Bienal del Valles.

www.aldayjover.com

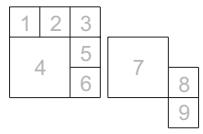

1, 2 i 3 Fragments de la làmina 4 del concurs del parc metropolità de l'aigua que mostren diferents models d'arbres que apareixen en aquest projecte. D'acord amb la idea del projecte, la irregularitat del seu traçat, la superposició de diferents gruixos de línia i tons de gris o verd donen la imatge de conjunt imprecís i complex. possiblement és la facilitat que tenen en el dibuix a mà la que els empeny a modificar la rigidesa inicial del dibuix vectorial amb mitjans informàtics, per tal d'adaptar-lo a la seva sensibilitat.

4 Secció transversal del concurs de residencia i centre de dia a la Gran Via, de Barcelona. Amb un traçat més senzill, el dibuix dels arbres té els trets que es veuen en els del parc.

5 Imatge que apareix a la làmina 2 del concurs del parc per il·lustrar el bosc platejat de la riba de l'Ebre.

6 Fragment de la làmina 1 del concurs del parc, del meandre del riu on es desenvolupa el projecte. L'àrea grisa que suggereix la qualitat platejada de l'arbrat s'ha fet amb retalls de la imatge anterior. L'aspecte platejat és conseqüència de la foscor amb la que s'ha tractat la base topogràfica de l'entorn. Sobre això, tan sols dos colors: el blau del riu i el verd de la intervenció. L'abstracció de la representació permet entendre quina és la interpretació que es fa d'aquest lloc en aquesta proposta. Si la fotografia aèria d'aquest lloc és la que mostra la imatge 8 d'aquesta pàgina i la base geomètrica és la que s'intueix sota la foscor d'aquest dibuix, el que fan aquí els arquitectes és reduir la informació de què disposen amb la intenció de fer expressiva la seva idea del projecte.

7 Secció longitudinal del concurs de la Gran Via, de Barcelona.

8 Fotografia aèria de l'area del concurs del parc

9 Dibuix del projecto del parc.

no destrueixi suposa plantejar-ne els materials de construcció en funció de la seva resposta a la immersió

En els dibuixos del concurs, s'intenta reflectir la llum del boscatge platejat, brillant, vibrant, amb la planta a escala territorial sobre fons negre i també el vent amb la qual cosa les copes dels arbres s'entenen com ombres verdes sobre el paper, la idea de paisatge canviant, la vibració dels arbres, la lluïssor platejada de moltes espècies de ribera.

El dibuix com llenguatge, l'escultura com llenguatge, potser són més a prop de l'arquitectura que el llenguatge escrit tot i que no arribin tan lluny com ell. Com ens agradaria que la nostra arquitectura estigués directament lligada al material. Idea-espai-material... "*Cada una de las esculturas de Chillida es, como el pájaro, un signo del espacio; cada una dice una cosa distinta el hierro dice viento, la madera dice canto, el alabastro dice luz_pero todas dicen lo mismo: espacio. Rumor de límites, canto rudo: el viento_ antiguo nombre del espíritu_sopla y gira incansablemente en la casa del espacio*", Octavio Paz, 1983.

Universitat Politècnica de Catalunya
Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès
ETSAV
Centre d'Aplicacions Informàtiques a la Representació de l'Arquitectura i el Territori
CAIRAT

© CAIRAT
© Joan Font, Isabel Crespo, Paco Martínez

LES RAONS DEL DIBUIX TÈCNIC

Dipòsit Legal: B-XXXXX-2005
I.S.B.N.: 84-608-0348-9

Iñaki ALDAY
Margarita JOVER
4 PROJECTES

Piscines, pavelló esportiu i gimnasos en Las Delicias, Saragossa
Projecte 2002
Execució 2003-2004
Superposició vertical de piscines, pavelló esportiu i gimnasos, que aprofita les dimensions relativament petites del solar. L'obertura principal és un pati interior, obert a la façana, al què accedeixen les piscines, des del soterrani, i el pavelló esportiu, des de la planta baixa. L'altre obertura és el sostre, que il·lumina el pavelló i els gimnasos, situats entre les encavellades de la coberta. El conjunt és un volum de formigó fosc, rugós per fora i llis per dins.
Col·laboradors: els arquitectes Aroa Álvarez, Rubén Páez i Joana Verd i els estudiants Cristina Capell, Carmen Muñoz i Joan Arnau
Bibliografia: revista Arquitectura COAM, 331, p.

Centre Cultural "El Molino", Utebo
Projecte: 2001
Execució: 2002-2004

Creació d'un centre cultural com a via per a la recuperació d'un antic molí a Utebo, amb una finalitat didàctica i museogràfica. El projecte manté la identitat de l'antic molí, diferenciat del volum vertical del centre cultural, que s'aixeca al seu costat. Una part d'aquest centre es desenvolupa devant del molí en una platea que des del nivell de la plaça, baixa fins el nivell inferior de l'aigua, a la sortida dels túnels de desguàs. L'edifici és un volum abstracte, de formigó tintat de color ocre, que pretén evocar els murs de tapial i argamassa, amb una textura feta amb encofrat de canyes.
Col·laboradors: els arquitectes Aroa Álvarez, Caroline A. Dillard, Rubén Páez i Joana M. Verd
Finalista VIII Bienal de Arquitectura Española (2005)

Residència amb Centre de Dia per a disminuïts psíquics (Gran Vía), Barcelona
Projecte 2004
En execució

Situat entre dos edificis de 9 i 10 plantes d'alçada i podent construir tan sols 2, l'edifici respon a aquesta situació d'inferioritat amb una façana revestida amb una gelosia metàl·lica que oculta els 3 nivells interiors i per sobre de la qual apareix la vegetació d'un jardí superior. L'edifici s'estructura entorn a un pati esglaonat i enjardinat a diferents nivells.
Col·laboradors: Aroa Álvarez, Rubén Páez, Filippo Cavallari i Norbert Freitag i els estudiants Elena Albareda i Lorena Bello

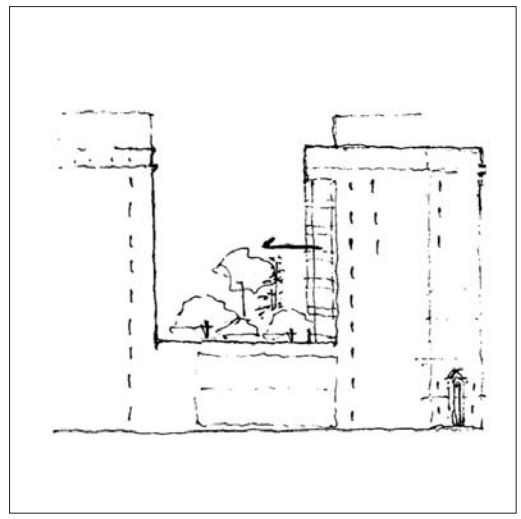

Parque Metropolitano del Agua, Expo 2008, Saragossa
Concurs: 2005
Parc geogràfic i ecològic, que pretén ser una peça singular del paisatge de Saragossa, símbol de la futura Exposició Internacional de 2008 i l'inici dels futurs desenvolupaments a la vora de l'Ebre. El projecte amplia el bosc platejat de la riba, retalla prats i condueix l'aigua dels recs, segons una tradició agrícola que es reconstrueix. El bosc interior s'estructura sobre una trama geomètrica que perllonga el traçat del barri de l'ACTUR, i el dibuix dels prats aprofita el parcel·lari agrícola. El jurat del concurs va valorar la sensibilitat de la proposta, l'actitud cultural, la seva coherència global i l'atenció als aspectes de la materialització de l'aigua, el sòl i els sistemes constructius.
Fet amb la col·laboració de la paisatgista Christine Dalnoky, els arquitectes Aroa Álvarez i Rubén Páez i els estudiants Elena Albareda, Lorena Bello i Marta Serra.

Hewlett-Packard Development Company